

ทฤษฎี หลักการ แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการนำเสนอทฤษฎี หลักการ แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะขอนำเสนอ ตามลำดับดังนี้

1. ความหมายและองค์ประกอบของหลักสูตร
2. การนำหลักสูตรไปใช้
3. นโยบายการจัดการศึกษาเพื่ออาชีพระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
4. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่ออาชีพ
5. หลักสูตรวิชาอาชีพตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521

(ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

6. การเตรียมการจัดวิชาอาชีพ
7. การดำเนินการจัดวิชาอาชีพ
8. การติดตามประเมินผลการจัดวิชาอาชีพ
9. โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายและองค์ประกอบของหลักสูตร

หลักสูตรมีความหมายครอบคลุมและพิจารณาได้หลากหลาย ดังนั้นจึงมีผู้ให้ทรรศนะและความหมายไว้ต่าง ๆ ดังนี้

Taba (1962) กล่าวว่าหลักสูตรหมายถึง แนวทางในการเตรียมพลเมืองที่จะให้อยู่ร่วมกันในสังคม ได้อย่างมีความสุขและเป็นสมาชิกที่สามารถสร้างสรรค์ผลผลิตให้แก่วัฒนธรรมนั้น

Good (1973) ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับหลักสูตรไว้ว่า หมายถึง

1. เนื้อหาที่จัดไว้เป็นระบบให้ผู้เรียนได้ศึกษาเพื่อให้จบชั้นหรือรับประกาศนียบัตรในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่ง เช่น หลักสูตรมัธยมศึกษา
2. โปรแกรมการศึกษาที่ทางโรงเรียนกำหนดให้ผู้เรียนได้เรียน เพื่อรับประกาศนียบัตร เพื่อให้สามารถเข้าเรียนต่อในสาขาวิชาชั้นต่อไป
3. กลุ่มวิชาหรือประสบการณ์ที่กำหนดไว้ให้ผู้เรียนได้เรียนภายใต้การแนะนำของโรงเรียน

สุมิตร คุณานุกร (2518) กล่าวว่า หลักสูตรมีความหมาย 2 ระดับ คือ

1. หลักสูตรในระดับชาติ หมายถึง โครงการให้การศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถและคุณลักษณะสอดคล้องกับความมุ่งหมายของการศึกษาที่กำหนดไว้
2. หลักสูตรในระดับโรงเรียน หมายถึง โครงการที่ประมวลความรู้และประสบการณ์ทั้งหลายที่โรงเรียนจัดให้กับนักเรียน ไม่ว่าจะเป็นภายในหรือภายนอกโรงเรียนก็ตาม เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาไปตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้

สวัสต์ จงกล (2521) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรหมายถึงข้อกำหนดที่ว่าด้วยจุดมุ่งหมายของการศึกษาแนวทางดำเนินงาน เนื้อหาสาระ ซึ่งผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการศึกษา

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2520) กล่าวว่า หลักสูตรคือข้อกำหนดแผนการเรียนการสอนอันเป็นส่วนรวมของประเทศ เพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมายตามแผนการศึกษาชาติ และหมายถึงเรื่องต่อไปนี้เป็นคือ เอกสารหลักสูตร กระบวนการวิธีสอนของครู กระบวนการเรียนของนักเรียนและการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน

จากความหมายของหลักสูตรดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าหลักสูตรโดยทั่วไปหมายถึงข้อกำหนดหรือมวลประสบการณ์ที่จัดให้กับผู้เรียนได้ศึกษา ซึ่งประกอบด้วย จุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ และแนวทางการดำเนินงานนั่นเอง

Taba (1962) กล่าวว่า หลักสูตรควรมีองค์ประกอบอย่างน้อย 4 ประการ คือ

1. วัตถุประสงค์ทั่วไปและวัตถุประสงค์เฉพาะวิชา
2. เนื้อหาวิชาและจำนวนชั่วโมงสำหรับแต่ละวิชา
3. กระบวนการเรียนการสอน
4. โครงการประเมินผลตามหลักสูตร

สุมิตร คุณานุกร (2518) กล่าวว่าหลักสูตรมีองค์ประกอบ 4 ประการด้วยกันคือ

1. ความมุ่งหมาย
2. เนื้อหา
3. การนำหลักสูตรไปใช้
4. การประเมินผล

กรมสามัญศึกษา (2529) ได้กำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ 8 ประการ ได้แก่ จุดหมาย หลักการ โครงสร้าง จุดประสงค์ การเรียนรู้ เนื้อหาวิชา สื่อการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การประเมินผล

จากแนวคิดของนักการศึกษาดังกล่าว พอสรุปได้ว่าองค์ประกอบของหลักสูตรจะประกอบด้วย ความมุ่งหมาย เนื้อหา การนำหลักสูตรไปใช้ และการประเมินหลักสูตร

การนำหลักสูตรไปใช้

ในการนำหลักสูตรไปใช้มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้แนวคิดไว้ ดังนี้

สุมิตร คุณานุกร (2518) กล่าวว่า ในการนำหลักสูตรไปใช้นั้นมีกิจกรรมอยู่ 3 ประการคือ

1. การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน
2. การจัดปัจจัยและสภาพต่าง ๆ ภายในโรงเรียน
3. การสอน

วิจัย วงศ์ใหญ่ (2523) ให้ความเห็นว่าครูใหญ่เป็นผู้มีบทบาทมากเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรจึงต้องทำการศึกษาหลักสูตรให้ชัดเจน เพื่อที่จะจัดวางแผนเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร ดังนี้

1. การเตรียมวางแผนเพื่อการใช้หลักสูตรใหม่
2. การเตรียมจัดอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรใหม่
3. การจัดครูเข้าสอน
4. การจัดบริการวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียน
5. การจัดตารางสอน
6. การประชาสัมพันธ์การใช้หลักสูตรกับผู้ปกครองและคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียน
7. การจัดสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่และการเลือกสรร โครงการกิจกรรมเสริมหลักสูตร
8. การจัดโครงการประเมินผลการใช้หลักสูตรและการปรับปรุงหลักสูตร

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงการใช้หลักสูตรว่า การใช้หลักสูตรมีข้อที่ต้องพิจารณา 6 ข้อ ดังนี้

1. ความหมายของหลักสูตร
2. การใช้หลักสูตรจะต้องยึดถือ จุดมุ่งหมาย หลักการ โครงสร้างเป็นหลัก
3. จุดประสงค์การเรียนรู้ในแต่ละรายวิชา ผู้สอนจะต้องพยายามดำเนินการสอนให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในจุดประสงค์และสามารถพัฒนาความรู้ให้เป็นประโยชน์แก่ชีวิตผู้เรียน
4. การใช้หลักสูตรมิได้จำกัดว่า ความรู้และประสบการณ์นั้นจะมีอยู่แต่ในห้องเรียนเท่านั้น
5. ความสำเร็จทางการใช้หลักสูตรขึ้นอยู่กับกระบวนการเรียนการสอนของครู
6. การประเมินผลเป็นระยะ ๆ จะช่วยแก้ไขปรับปรุงการเรียนการสอน ช่วยให้เกิดการเรียนรู้อันเป็นพื้นฐานต่อเนื่องอย่างมั่นคงและถูกต้อง

สังกัด อุทรานันท์ (2532) กล่าวว่า การใช้หลักสูตรมีงานหลักอยู่ 3 ลักษณะ คือ

1. งานบริหารและบริการหลักสูตร
 - 1.1 งานเตรียมบุคลากร
 - 1.2 งานจัดครูเข้าสอนตามหลักสูตร
 - 1.3 งานบริหารและบริการวัสดุหลักสูตร
 - 1.4 งานบริหารหลักสูตรภายในโรงเรียน
2. งานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร
 - 2.1 การปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น
 - 2.2 การจัดทำแผนการสอน
 - 3.3 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
 - 3.4 การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน
3. งานสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร
 - 3.1 งานนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตร
 - 3.2 การจัดตั้งศูนย์วิชาการเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การนำหลักสูตรไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น จะต้องประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

1. ขั้นตอนการเตรียมการจัดการสอน ประกอบด้วย
 - 1.1 การจัดแผนการเรียน
 - 1.2 การจัดเตรียมบุคลากร
 - 1.3 การจัดเตรียมหลักสูตรและ เอกสารประกอบหลักสูตร
 - 1.4 การจัดเตรียมสื่อการสอน
 - 1.5 การจัดเตรียมสถานที่ที่ใช้สอนและฝึกงาน
 - 1.6 การจัดเตรียมการวัดผลและประเมินผล
 - 1.7 การจัดเตรียมบริการแนะแนว
 - 1.8 การจัดเตรียมการนิเทศและติดตามผล

2. ชั้นการดำเนินการจัดสอน ประกอบด้วย
 - 2.1 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
 - 2.2 การใช้เอกสารประกอบหลักสูตร
 - 2.3 การใช้สื่อการสอน
 - 2.4 การใช้สถานที่สอนและฝึกงาน
 - 2.5 การวัดและประเมินผลการเรียน
3. ชั้นติดตามประเมินผลการจัดการสอน

นโยบายการจัดการศึกษาเพื่ออาชีพระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

การมัธยมศึกษาเป็นการศึกษาระดับกลางที่เชื่อมต่อระหว่างการศึกษาระดับประถมศึกษาและระดับอุดมศึกษา จัดแบ่งเป็น 2 ตอน คือ มัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย ให้เวลาเรียนตอนละ 3 ปี การศึกษาระดับนี้มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ทั้งด้านวิชาการและวิชาอาชีพที่เหมาะสมกับวัย ความต้องการ ความสนใจและความถนัดการศึกษาวินิจฉัยในระดัมัธยมศึกษาจะมุ่งฝึกให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ มีความรู้ความชำนาญที่สามารถนำไปใช้ปฏิบัติและประกอบอาชีพได้จริง ตลอดจนเพื่อให้ผู้เรียนเห็นลู่ทางในการที่จะศึกษาเพิ่มเติมตามความถนัดและความสนใจของแต่ละบุคคล อีกด้วย

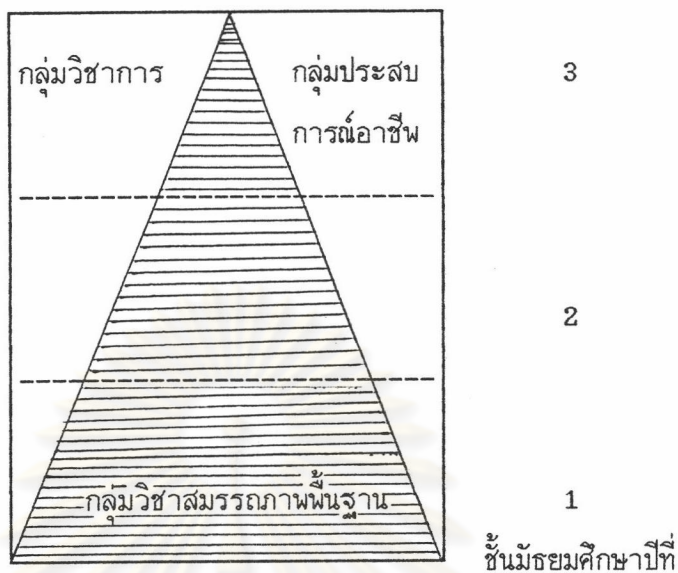
การจัดการศึกษาเพื่ออาชีพได้ระบุไว้ชัดเจน ในนโยบายการศึกษาเพื่ออาชีพในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2534)

"เร่งรัดการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน ตลอดจนส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่ออาชีพในทุกๆระดับและประเภทการศึกษา ให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถที่จะเป็นผู้ประกอบการได้"

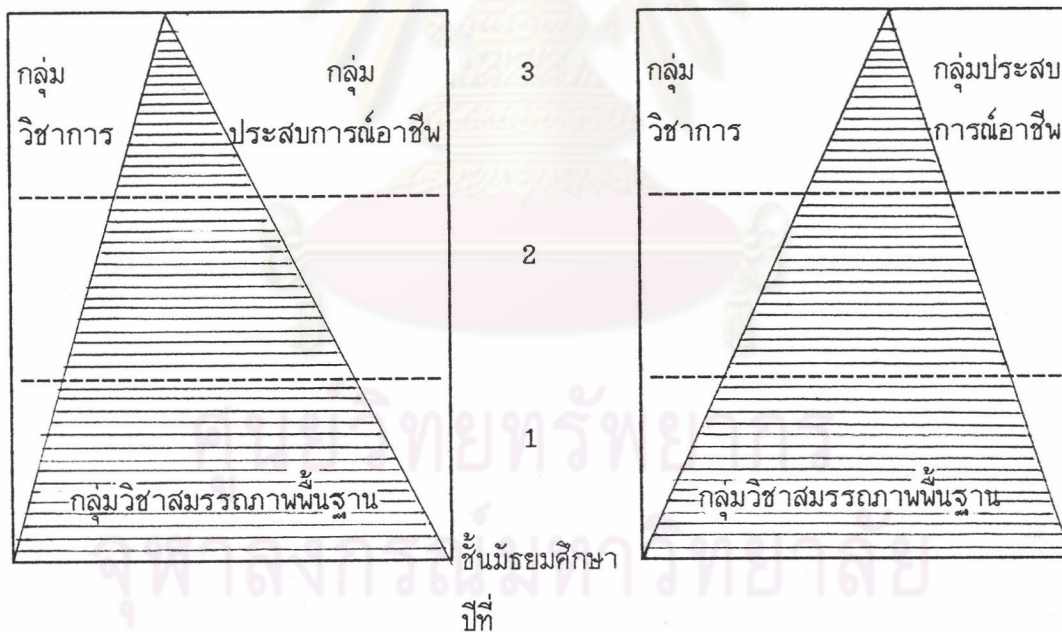
โดยกำหนดมาตรการที่จะจัดให้มีกลไกสำหรับเชื่อมโยงระหว่างสถาบันการศึกษา และสถานประกอบการเพื่อให้ข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกันอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง ทันทต่อการเปลี่ยนแปลงของตลาดแรงงานและประสานงานการจัดการศึกษาและการฝึกอบรมร่วมกัน ตลอดจนให้มีการฝึกปฏิบัติเพื่อประกอบอาชีพได้

นอกจากนี้ในนโยบายการศึกษาเพื่อพัฒนาบุคคลโดยเฉพาะผู้เรียนช่วงอายุ 0-18 ปี ที่จะต้องได้รับการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการพื้นฐานตามวัย พร้อมทั้งให้มีทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิตและทักษะวิชาชีพ ในการประกอบสัมมาอาชีพ ตามสภาพการขยายตัวทางเศรษฐกิจ สังคมและตลาดแรงงาน โดยกำหนดมาตรการที่จะส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนให้ได้รับการฝึกฝนทักษะพื้นฐาน และทักษะเฉพาะที่จำเป็นสำหรับประกอบอาชีพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2534) และในนโยบายการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จะเร่งปรับปรุงการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อให้เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้ผู้จบประถมศึกษาได้เข้าเรียนมากขึ้น นั้นได้กำหนดมาตรการให้มีการปรับปรุงหลักสูตรและวิธีการสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีโครงสร้างหลักสูตรประกอบด้วย 3 กลุ่มวิชาคือ กลุ่มสมรรถภาพพื้นฐาน กลุ่มวิชาการและกลุ่มประสบการณ์อาชีพ ให้ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนกลุ่มวิชาการ และกลุ่มประสบการณ์อาชีพได้ตามความเหมาะสมในแต่ละพื้นที่ อีกทั้งยังจัดให้มีระบบการถ่ายโอนหน่วยการเรียนรู้ให้ผู้เรียนสามารถนำประสบการณ์ทำงานประกอบอาชีพ มาเทียบเป็นหน่วยการเรียนรู้ได้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปที่ 1 เลือกเรียนกลุ่มวิชาการและกลุ่มประสบการณ์อาชีพในสัดส่วนที่เท่ากัน

รูปที่ 2 เลือกเรียนกลุ่มประสบการณ์อาชีพในสัดส่วนที่มากกว่า

รูปที่ 3 เลือกเรียนกลุ่มวิชาการในสัดส่วนที่มากกว่า

รูปแบบการเลือกวิชาเรียนในสัดส่วนที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มวิชาการและกลุ่มประสบการณ์อาชีพ (กรมวิชาการ, 2535)

ทั้งนี้กระทรวงศึกษาธิการได้ตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาเพื่ออาชีพ โดยมุ่งส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีคุณธรรม ความรู้และสามารถประกอบกรงานและอาชีพ ตามควรแก่วัย จึงได้กำหนดนโยบายการจัดการศึกษาเพื่ออาชีพ เป็นนโยบายสำคัญที่มุ่งเน้นเป็นพิเศษในแผนพัฒนาการศึกษา การศาสนาและการวัฒนธรรม ระยะที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) ยังได้ระบุไว้ในนโยบายข้อ 3 การศึกษาเพื่ออาชีพ ดังนี้

"ส่งเสริมการศึกษาเพื่ออาชีพในทุกระดับ ทุกประเภทการศึกษา มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ มีทักษะ มีความมั่นใจในการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะอาชีพอิสระและสามารถพัฒนาอาชีพให้เหมาะสมกับความถนัด สอดคล้อง กับความต้องการของตนเอง สังคม และตลาดแรงงาน"

การดำเนินการเพื่อให้บรรลุนโยบายดังกล่าวข้างต้น มีรายละเอียดที่สำคัญ ดังนี้ (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ , ม.ป.ป.)

1. พัฒนาหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน การฝึกปฏิบัติทุกระดับทุกประเภท การศึกษา ที่เอื้ออำนวยต่อการศึกษาวิชาชีพ และการมีรายได้ระหว่างเรียน เช่น ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรมและด้านบริการ เป็นต้น
2. พัฒนากลไกในการประสานความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับสถานประกอบการ ในการเรียนการสอนและการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความต้องการของตลาดแรงงาน
3. กำหนดและปรับปรุงระเบียบที่เอื้อต่อการรับงานการค้าและการจัดตั้งกองทุน หมุนเวียนของสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการพัฒนาทักษะของผู้เรียน
4. ศึกษาความต้องการตลาดแรงงานและอาชีพในท้องถิ่น เพื่อการจัดหลักสูตรที่ สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน การประกอบอาชีพและทรัพยากรในท้องถิ่น
5. พัฒนาระบบการแนะแนวการศึกษาและอาชีพในทุกระดับ เพื่อสร้างความตระหนัก และความศรัทธาในวิชาชีพ ตลอดจนเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ
6. ศึกษาและทบทวนความต้องการกำลังคน ตามการเปลี่ยนแปลงของตลาดแรงงาน และเทคโนโลยีใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อเร่งการผลิตและการพัฒนากำลังคนให้สอดคล้องกัน

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่ออาชีพ

ผู้ทรงคุณวุฒิและนักการศึกษาหลายท่านให้ทรรศนะเกี่ยวกับการจัดการศึกษา เพื่อส่งเสริมอาชีพไว้ สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ (2521) กล่าวถึงการนำวิชาอาชีพเข้าไปสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาว่า วิชาอาชีพถือว่าเป็นวิชาที่มีศักดิ์ศรีมิได้แตกต่างไปจากวิชาสามัญ เพราะถ้าจะออกไปประกอบอาชีพก็สามารถทำได้ ความรู้ทางทฤษฎีบางอาชีพนั้นเรียนไม่กี่ชั่วโมงก็นำไปประกอบอาชีพได้ ส่วนความชำนาญนั้นจะเกิดขึ้นในวันข้างหน้า

พนัส ทันทาคินทร์ (2521) ได้กล่าวว่า นักเรียนระดับมัธยมศึกษาอยู่ในภาวะที่เข้าสู่ความเป็นหนุ่มสาว มีกำลังร่างกายแข็งแรง มีความเจริญทางสมองเกือบถึงขีดสุด และพร้อมที่จะเป็นกำลังของชาติในเวลาอีกไม่นานนัก ดังนั้น การให้การศึกษาในระดับมัธยม จึงควรเป็นการศึกษาที่มุ่งจัดให้นักเรียนได้ศึกษาทั้งวิชาการและวิชาอาชีพ เพื่อเป็นรากฐานในการประกอบวิชาชีพตามควรแก่อัตภาพ

สาโรช บัวศรี (2521) ได้กล่าวว่า การศึกษาเพื่องานอาชีพ หมายถึงการศึกษา เพื่อเตรียมผู้เรียนให้พร้อมที่จะประกอบอาชีพได้ทั้งที่เป็นอาชีพอิสระและอาชีพรับจ้าง ทั้งในส่วนที่ต้องการใช้ความรู้พื้นฐานและทักษะอย่างง่าย ๆ และสลับซับซ้อนตามความต้องการของผู้เรียน การเตรียมผู้เรียนให้มีความพร้อมทางอาชีพนี้ จะต้องมีส่วนและคำนึงถึงความแตกต่างด้านวัยวุฒิ พื้นความรู้ ประสบการณ์และความสนใจ

ประยูร ศรีประสาธน์ (2529) ได้เสนอแนวทางการดำเนินการจัดวิชาอาชีพในโรงเรียน ไว้ว่า จะต้องเน้นการนำความรู้ไปดัดแปลงและพัฒนาอาชีพ และผลผลิตให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ โดยโรงเรียนจะต้องจัดวิชาชีพที่สอดคล้องกับอาชีพและการดำรงชีวิตที่เป็นอยู่ในท้องถิ่นแต่ต้อง เป็นวิธีการผลิตที่แตกต่างไปจากสิ่งที่ชาวบ้านกระทำอยู่ ทั้งนี้ เพื่อนำความรู้ไปพัฒนาอาชีพและมาตรฐานการดำรงชีวิตในท้องถิ่นต่อไป การจัดวิชาชีพจะต้องกระทำให้ประสานสัมพันธ์กับทุกวิชา ในหลักสูตรและควร เปิดโอกาสให้หน่วยงานและสถานประกอบการมีส่วนร่วมในการฝึกอาชีพเฉพาะอย่างตามความต้องการของผู้เรียนและสังคม

นอกจากนี้การส่งเสริมการมีงานทำ ควรจัดให้สถานศึกษาแต่ละแห่งมีบริการจัดหางาน (Placement service) และถือว่าการจัดหางานให้ผู้สำเร็จการศึกษา เป็นภารกิจหลักประการหนึ่งของสถานศึกษา โดยจะต้องมีการสร้างปัจจัยส่งเสริมให้ผู้สำเร็จการศึกษาได้มีโอกาสประกอบอาชีพอิสระ สถานศึกษาจะต้องจัดการศึกษาเพิ่มเติมให้ผู้ประสงค์จะประกอบอาชีพอิสระและจะต้องสร้างความทะเยอทะยานและรักการประกอบอาชีพอิสระให้ได้

นงราม เศรษฐพานิช (2536) ได้ให้ทรรศนะไว้ว่า การที่ต้องให้ความรู้ทางด้านวิชาชีพด้วยนั้น ก็เพราะว่าการประกอบอาชีพเป็นกิจกรรมที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของคน โดยทั่วไปไม่ว่าจะจบการศึกษาในระดับใดหรือเรียนในสาขาใด ในที่สุดก็ต้องทำงานกันทุกคน จึงเป็นสิ่งที่จะละเลยเสียมิได้ในการจัดการศึกษา

จากทรรศนะของผู้ทรงคุณวุฒิและนักการศึกษาดังกล่าวมานี้ ชี้ให้เห็นว่าวิชาอาชีพ เป็นวิชาที่มีความสำคัญยิ่งในสภาพการณ์เศรษฐกิจและสังคมไทยปัจจุบัน หากได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมอย่างจริงจังแล้ว ปัญหาที่ผู้เรียนจบการศึกษาแล้วไม่มีงานทำ ก็ยังเกิดขึ้น และอาจทวีความรุนแรงมากขึ้น ดังนั้น จึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องจัดการศึกษาด้านวิชาชีพให้กับผู้เรียนระดับมัธยมศึกษา เพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาตนเองและท้องถิ่นต่อไป

หลักสูตรวิชาอาชีพ ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง) พ.ศ. 2533)

วิชาอาชีพตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) (กรมวิชาการ, 2533) ได้กำหนดจุดประสงค์ไว้ดังนี้

จุดประสงค์

1. เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจในหลักของวิชาอาชีพที่พอจะนำไปปรับปรุงการดำรงชีวิต

2. เพื่อให้มีความสามารถและทักษะในอาชีพเพียงพอที่จะนำไปใช้ในการประกอบอาชีพตามควรแก่วัย
3. เพื่อให้มีเจตคติที่ดีต่องานอาชีพและมีคุณธรรมในการประกอบอาชีพ
4. เพื่อให้มีความสามารถในด้านการจัดการ การตลาดและการร่วมมือในการประกอบกิจกรรมหรือธุรกิจ

โครงสร้าง

วิชาอาชีพ ประกอบด้วย 4 กลุ่มงาน ได้แก่

1. กลุ่มงานผลิต
2. กลุ่มงานบริการ
3. กลุ่มงานเสริมงานผลิตและงานบริการ
4. กลุ่มปฏิบัติงานอาชีพอิสระระหว่างเรียน

วิชาอาชีพเป็นวิชาเลือกเสรี ซึ่งตามหลักสูตรสามารถเลือกเรียนได้ถึงสัปดาห์ละ 10 คาบต่อภาคเรียน ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และมัธยมศึกษาปีที่ 2 สัปดาห์ละ 13 คาบต่อภาคเรียน ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

การเตรียมการจัดวิชาอาชีพ

การจัดแผนการเรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2533) ได้ให้ความหมายของการจัดแผนการเรียนว่า การจัดแผนการเรียนหมายถึงการกำหนดรายวิชาเลือกอย่างมีเป้าหมาย ซึ่งนักเรียนและโรงเรียนจะพิจารณาาร่วมกัน โดยคำนึงถึงว่านักเรียนจะมุ่งไปประกอบอาชีพใด นักเรียนแต่ละคนจะมีแผนการเรียนของตนเอง บางคนจะมีแผนการเรียนที่เป็นสามัญ บางคนจะมีแผนการเรียนที่เป็นอาชีพ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2533) ได้กล่าวไว้ว่าการจัดแผนการเรียนอาชีพ หมายถึงการที่โรงเรียนดำเนินการจัดรายวิชาต่าง ๆ เพื่อให้นักเรียนเลือกเรียนตามความถนัด ความสนใจและวางแผนการเรียนอาชีพของตนได้เหมาะสมโดยมีครูเป็นผู้ให้คำปรึกษาในการเลือกรายวิชาอาชีพ และรายวิชาอื่น ๆ ให้สัมพันธ์กันและในการจัดทำแผนการเรียนอาชีพควรยึดหลักการร่วมมือกัน ทำงานระหว่างผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งในโรงเรียนและท้องถิ่น เพื่อให้แผนการเรียนอาชีพของนักเรียนเป็นแผนการเรียนที่เหมาะสมกับนักเรียนและสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นมากที่สุด

การจัดทำแผนการเรียนที่มีคุณภาพเป็นแนวทางหนึ่งซึ่งช่วยให้การจัดการเรียนการสอนประสบผลสำเร็จตามจุดหมายของหลักสูตรได้ และการที่โรงเรียนจะจัดทำแผนการเรียนให้มีคุณภาพได้นั้น กรมวิชาการ (2521) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบในการจัดโครงการเรียนที่โรงเรียนควรพิจารณาคือ

1. จำนวนชั้นเรียนที่จะเปิดสอน ก่อนที่จะจัดแผนการเรียนทางโรงเรียนจำเป็นต้องสำรวจชั้นเรียนที่จะเปิดสอนได้เสียก่อน ทั้งนี้เพื่อต้องการที่จะให้จำนวนชั้นเรียนสอดคล้องกับจำนวนผู้เรียนที่จะเลือกเข้าเรียนตามแผนการเรียนต่าง ๆ ที่ผู้เรียนตั้งใจจะเลือกเรียน
2. จำนวนครูผู้สอน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งในการจัดแผนการเรียน กล่าวคือ เมื่อทราบชั้นเรียนที่จะเปิดสอนแล้วสิ่งที่โรงเรียนต้องสำรวจต่อไปคือ จำนวนครูที่จะสอนในแต่ละชั้นเรียนว่า สอดคล้องกับจำนวนชั้นเรียนที่จะเปิดสอนหรือไม่ ถ้าไม่สอดคล้องกันก็ต้องพิจารณาต่อไปอีกว่า ส่วนใดควรเพิ่มส่วนใดควรลด ทั้งนี้เพื่อให้แผนการเรียนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ
3. จำนวนผู้เรียน โรงเรียนต้องสำรวจจำนวนนักเรียนทั้งหมดพร้อมทั้งสำรวจความถนัด และความสนใจของผู้เรียน เพื่อนำมาเป็นข้อมูลส่วนหนึ่งของการเปิดแผนการเรียน ทั้งนี้ก็เพราะการจัดแผนการเรียนประการหนึ่งนั้น ต้องจัดให้สอดคล้องกับความถนัดและความสนใจของผู้เรียน
4. ปริมาณของวัสดุและอุปกรณ์ การเรียนการสอนจะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าปริมาณของวัสดุและอุปกรณ์มีเพียงพอกับจำนวนนักเรียน ดังนั้นก่อนที่จะเปิดแผนการเรียนใด โรงเรียนควรที่จะสำรวจและจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนเครื่องมือต่าง ๆ ให้เพียงพอกับจำนวนนักเรียน ที่จะเข้าเรียนในแผนการเรียนนั้น

5. ความต้องการของท้องถิ่น ผู้เรียนที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนแล้ว บางส่วน ต้องออกมาประกอบอาชีพในท้องถิ่นของตน ดังนั้น การจัดการเรียนในโรงเรียนจึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นด้วย การที่โรงเรียนให้ผู้เรียนเลือกเรียนตามความถนัดและความสนใจของผู้เรียนเท่านั้น ยังไม่เพียงพอ ยังต้องให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ด้วย

ทัศนีย์ สงวนสัตย์ (ม.ป.ป.) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบในการจัดการเรียนว่า องค์ประกอบที่สำคัญในการจัดการเรียนตามแนวปฏิบัติควรประกอบด้วย

1. ความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน จุดประสงค์ที่สำคัญประการหนึ่งของการจัดการเรียนก็คือ ต้องสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น ดังนั้นก่อนจัดการเรียน โรงเรียนควรที่จะสำรวจความต้องการของผู้เรียน ความต้องการของผู้ปกครองและความต้องการของชุมชนในท้องถิ่นนั้นให้ตรงกันเสียก่อนแล้วจึงนำมาเป็นข้อมูลในการจัดการเรียนต่อไป

2. ความพร้อมของโรงเรียนในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านบุคลากร ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านอาคารสถานที่ เมื่อเราได้ความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชนเป็นข้อมูลพื้นฐานแล้ว องค์ประกอบที่ควรสำรวจต่อไปก็คือ ความพร้อมของโรงเรียนในด้านต่าง ๆ ว่า จะสนับสนุนหรือส่งเสริมให้จัดการเรียนได้มากหรือน้อยเพียงใด ถ้าโรงเรียนมีบุคลากร วัสดุอุปกรณ์และอาคารสถานที่พร้อมก็สามารถที่จะจัดการเรียนได้กว้างหรือได้หลายแผนการเรียน แต่ถ้าโรงเรียนยังขาดบุคลากร วัสดุอุปกรณ์ และอาคารสถานที่ที่จัดการเรียนได้แคบหรือจัดการเรียนได้ไม่มาก

จากแนวคิดดังกล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าองค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการเรียนควรประกอบด้วย ความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และความพร้อมของโรงเรียนในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านบุคลากร ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านอาคารสถานที่

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2533) ได้กล่าวถึงขั้นตอนในการจัดแผนการเรียนไว้ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็น เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการตัดสินใจว่าโรงเรียนจะเปิดสอนรายวิชาอาชีพใดบ้าง ซึ่งข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็น ได้แก่

1.1 สภาพเศรษฐกิจและสังคมในอนาคต ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ การศึกษาข้อมูลส่วนนี้ ช่วยให้โรงเรียนรู้สภาพแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงอันจะเป็นประโยชน์ในการเตรียมนักเรียนเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดี สภาพในอนาคตที่ควรศึกษาคือข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการด้านอาชีพ ลักษณะครอบครัว วัฒนธรรม ความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

1.2 ความต้องการของท้องถิ่น การศึกษาข้อมูลส่วนนี้ช่วยให้รู้ความคาดหวังของท้องถิ่นที่มีต่อโรงเรียนว่าโรงเรียนควรจัดสอนเรื่องใดบ้าง โดยวิธีการอย่างไร เพื่อให้ นักเรียนซึ่งเป็นลูกหลานของประชาชนในท้องถิ่นมีความรู้ ความสามารถตามความต้องการ

1.3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานของโรงเรียน การศึกษาข้อมูลส่วนนี้ช่วยให้รู้เงื่อนไขข้อจำกัดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนการเรียน เช่น ระบบการบริหาร การศึกษา แนวดำเนินการของหลักสูตร โครงสร้างของหลักสูตร จุดเน้นหรือนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เป็นต้น

1.4 การสนับสนุนของท้องถิ่น การศึกษาข้อมูลส่วนนี้ช่วยให้โรงเรียนรู้ว่าท้องถิ่นมีทรัพยากรใดบ้างที่จะช่วยสนับสนุนการจัดการศึกษาของโรงเรียน เช่น วิทยากร ในท้องถิ่น สถานประกอบการ สถานประกอบอาชีพอิสระที่ยินดีให้ความร่วมมือกับโรงเรียน แหล่งเงินทุนต่าง ๆ เป็นต้น

1.5 ศักยภาพของโรงเรียน การศึกษาข้อมูลส่วนนี้ช่วยให้โรงเรียนทราบถึงความพร้อมของโรงเรียนในการจัดการเรียนการสอน ทั้งในด้านบุคลากร อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ และปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. การกำหนดรายวิชา/กิจกรรมที่โรงเรียนเปิดสอนในแต่ละภาคเรียน ในขั้นนี้โรงเรียนจะต้องดำเนินการเพื่อกำหนดว่าโรงเรียนจะเปิดให้มีการสอนรายวิชา/กิจกรรมใดบ้างและจะจัดให้มีการสอนรายวิชา/กิจกรรมเหล่านั้นในภาคเรียนใด การกำหนดรายวิชา/กิจกรรมที่โรงเรียนเปิดสอนนี้ ควรกำหนดเป็นแผนทั้ง 6 ภาคเรียน (ม.1 - ม.3)

3. การให้นักเรียนเลือกแผนการเรียน การดำเนินงานขั้นตอนนี้มีความสำคัญมาก เพราะแผนการเรียนก็คือ แผนหรือรายวิชา/กิจกรรมที่นักเรียนเลือกเรียน ดังนั้น โรงเรียนจึงต้องอำนวยความสะดวกให้นักเรียนสามารถเลือกเรียนวิชา/กิจกรรมได้เหมาะสมกับความต้องการ ความสนใจและความถนัดของตน

4. การปรับเปลี่ยนแผนการเรียน เนื่องจากแผนการเรียนเป็นรายวิชาที่นักเรียนเลือกเรียนตามความถนัดและความสนใจของตนเอง ดังนั้นหลังจากเรียนไประยะหนึ่ง หากนักเรียนพบว่าตนเองไม่มีความถนัดหรือไม่ค่อยสนใจในแผนการเรียนที่ตนเรียนอยู่ นักเรียนย่อมสามารถปรับเปลี่ยนแผนการเรียนของตนเองได้ ซึ่งทำได้โดยการปรับเปลี่ยนการเลือกเรียนรายวิชาต่าง ๆ ในวิชาเลือกเสรีและวิชาบังคับเลือก ซึ่งในการปรับเปลี่ยนแผนการเรียนนั้นสามารถทำได้ 2 กรณีคือ กรณีที่นักเรียนมีผลการเรียนไม่ผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำตามระเบียบการวัดผลประเมินผลการเรียนและกรณีที่นักเรียนมีความประสงค์ขอปรับเปลี่ยนแผนการเรียน

กรมวิชาการ (2522) ได้เสนอแนวคิดในการที่โรงเรียนจัดแผนการเรียนและวิชาเลือกที่จะสนองเอกลักษณ์ของผู้เรียน และความต้องการของท้องถิ่นเกี่ยวกับการศึกษา และอาชีพนั้น ๆ แบ่งออกเป็น 7 ขั้นตอน ได้แก่

1. การสำรวจความต้องการของท้องถิ่น ในด้านการศึกษาและอาชีพ เพื่อต้องการทราบข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของท้องถิ่น ทั้งในด้านการศึกษาและอาชีพ เพื่อมอบให้คณะกรรมการบริหารของโรงเรียนนำข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้รับไปพิจารณาประกอบในการกำหนดเปิดวิชาเรียนหรือแผนการเรียนให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นต่อไป
2. ประชุมคณะกรรมการบริหารโรงเรียน และกำหนดแผนการเรียนเพื่อพิจารณาข้อมูลที่ได้รับจากการสำรวจสภาพและความต้องการของท้องถิ่น สำรวจความพร้อมของโรงเรียน กำหนดวิชาเลือกและจัดแผนการเรียน วางแผนจัดทำคู่มือนักเรียน
3. ประชาสัมพันธ์หลักสูตรก่อนรับสมัครนักเรียน เพื่อให้นักเรียน ครู ผู้ปกครอง และประชาชนทั่วไป เข้าใจและมองเห็นคุณค่าหรือความสำคัญของหลักสูตร
4. แนะนำการเลือกแผนการเรียน เพื่อชี้แจงวิชาเรียนและแผนการเรียน ที่เปิดสอนแก่นักเรียน และผู้ปกครอง และเพื่อให้นักเรียนเลือกแผนการเรียนได้เหมาะสมกับความถนัด ความสนใจและความต้องการ

5. บริการทดสอบมาตรฐาน เพื่อทราบข้อมูลเกี่ยวกับสติปัญญา ความสามารถ ความถนัดและความสนใจของนักเรียน อันจะเป็นประโยชน์ในการจัดแผนการเรียนตรงตาม เอกัตภาพของนักเรียน

6. การลงทะเบียนเลือกแผนการเรียน เพื่อประโยชน์ในการจัดกลุ่มนักเรียน จัดครูประจำวิชา อาจารย์ที่ปรึกษาและการจัดห้องเรียนเพื่อการเรียนการสอนต่อไป

7. การติดตามผลการเลือกแผนการเรียน เพื่อติดตามผลดูว่าได้เลือกวิชาเรียน หรือแผนการเรียนอย่างถูกต้อง เหมาะสมกับเอกัตภาพหรือไม่เพียงพอ และเพื่อประมวลปัญหา และอุปสรรคที่เกิดขึ้น จากการจัดแผนการเรียน

จากแนวคิดดังกล่าว สรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับวิธีการดำเนินการจัดแผนการเรียน ดังนี้

1. สืบหาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ความพร้อมของโรงเรียน
2. ให้ข้อมูลเกี่ยวกับรายวิชาให้คำปรึกษาแก่นักเรียนและผู้ปกครอง ก่อนตัดสินใจเลือกแผนการเรียน
3. ให้นักเรียนเลือกแผนการเรียนได้ตามที่ต้องการ
4. ติดตามประเมินผลนักเรียนหลังจากได้เข้าเรียนแล้ว

การประชาสัมพันธ์

โมห์หมัด อับดุล กาเดร์ (2520) ได้ให้ความเข้าใจการประชาสัมพันธ์ดังนี้

"Public Relations is the process by which the institution plans and carries on the activities continuously to develop good understanding and good relationship between the institution and the clients. The institution will eventually gain support from the clients and achieve its goals by using public opinion as a scale for evaluation." ตรงตามคำจำกัดความของอาจารย์สะอาด ดิณสุภผล ที่เขียนไว้เป็นภาษาไทยว่า "การประชาสัมพันธ์คือวิธีการของสถาบันอันมีแผนการและกระทำต่อเนื่องกัน อันที่จะสร้าง หรือยังให้เกิดความสัมพันธ์อันดีกับกลุ่มประชาชน เพื่อให้สถาบันกับกลุ่มประชาชนที่เกี่ยวข้องมีความรู้ ความเข้าใจและสนับสนุนร่วมมือซึ่งกันและกัน อันจะเป็นประโยชน์ให้สถาบันนั้นดำเนินไปได้ผลดีสมความมุ่งหมายโดยมีประชาสัมพันธ์เป็นแนวนับตั้งต้น"

การประชาสัมพันธ์ในโรงเรียนมัธยมศึกษา หมายถึง การจัดกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ที่จะช่วยให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้รู้และเข้าใจว่าโรงเรียนมัศึกษามีลักษณะการจัดการเรียนการสอนอย่างไร มีเป้าหมายอยู่ที่ไหน มีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้าง ให้ประชาชนทั่วไปและผู้ปกครองของนักเรียนทราบและในขณะเดียวกันก็เป็นการประชาสัมพันธ์ภายในโรงเรียน ให้ครู-อาจารย์ นักเรียนและบุคลากรภายในที่เกี่ยวข้องได้ทราบถึงนโยบาย เป้าหมายและแนวทางการดำเนินงานของโรงเรียนให้ทุกคนมีความเข้าใจตรงกัน เพื่อจะได้มองเห็นเป้าหมายและแนวทางในการดำเนินงานร่วมกันอันจะทำให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2536)

วิจิตร อวระกุล (2526) ได้กล่าวถึงหลักในการดำเนินการประชาสัมพันธ์ ดังนี้

1. ดำเนินการประชาสัมพันธ์ก่อนการดำเนินงานทุกชนิด
2. รู้และเข้าใจวัตถุประสงค์ นโยบายของหน่วยงาน
3. มีวัตถุประสงค์และเป้าหมาย
4. ศึกษาของฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
5. ให้หน่วยงานสร้างผลงานเพื่อเผยแพร่
6. ดำเนินการประชาสัมพันธ์ภายในก่อน
7. ศึกษาและเข้าใจความต้องการ ประเมินค่าที่ ความรู้และทัศนคติ

ของกลุ่มต่าง ๆ

8. ศึกษาสำรวจกระแสประชามติโดยทั่วถึง
9. ใช้ความคิดและความละเอียดอ่อน
10. ประกอบด้วยความรู้สึกนึกคิดที่ดี
11. ตั้งคำขวัญในการสร้างจุดสนใจ
12. ถูกระโยชน์สังคมส่วนรวมเหนือประโยชน์ส่วนตนหรือกลุ่ม
13. ยึดถือความซื่อสัตย์สุจริตในการดำเนินการ
14. ดำเนินการด้วยความรับผิดชอบ
15. งานการประชาสัมพันธ์เป็นเรื่องของทุกคน
16. คิดใคร่ครวญก่อนเผยแพร่ข้อเท็จจริง
17. ปราศจากการกลั่นแกล้งให้ร้ายป้ายสี

18. เน้นการกระทำ ปฏิบัติและบริการ
19. ตระหนักและดำเนินการในด้านมนุษยสัมพันธ์อย่างสม่ำเสมอ
20. ควรอยู่เบื้องหลังการดำเนินการ
21. ให้หน่วยงาน ได้มีบทบาททางสังคม
22. ให้ความรู้ความเข้าใจ มีข้อมูลอย่างกว้างขวาง โน้มน้าวและจูงใจด้วยวิธี
ละมุนละไม

23. ดำเนินการเผยแพร่ให้กว้างขวาง
24. ดำเนินการประชาสัมพันธ์ให้สม่ำเสมอต่อเนื่องกันไป
25. พร้อมทั้งจะดำเนินการประชาสัมพันธ์ให้ตลอด 24 ชั่วโมง
26. ใช้วิธีสื่อสัมพันธ์แบบทางคู่หรือยุควิถี
27. ดำเนินการด้วยความหนักแน่นอดทน
28. ดำเนินการแบบง่าย ๆ และธรรมดา
29. อาศัยผู้ที่มีความสามารถช่วยในการประชาสัมพันธ์
30. หมั่นตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องของหน่วยงาน
31. ป้องกันไว้ดีกว่าการแก้
32. ศึกษาและใช้ยุทธศาสตร์ของการประชาสัมพันธ์
33. ยึดหลักและรักษาจรรยาบรรณของการประชาสัมพันธ์
34. มีความรู้ในเทคนิคและกลไกของการประชาสัมพันธ์
35. มีศิลปะและรสนิยมดี
36. การประชาสัมพันธ์เป็นทัพหลังของกิจการ

สื่อหรือเครื่องมือในการประชาสัมพันธ์นั้นต้องเลือกให้เหมาะสม และเข้าใจ
วิธีใช้ให้ถูกต้องด้วย สิ่งต่าง ๆ ที่ใช้กันทั่วไปเพื่อการประชาสัมพันธ์ได้แก่ คำพูด คำพิมพ์
ภาพ หรือการจัดงานพิเศษเพื่อการประชาสัมพันธ์ โหม้หมัด อับดุล กาเดร์ (2520)
ได้กล่าวถึงสื่อที่ใช้เพื่อการประชาสัมพันธ์ ดังนี้

คำพูด : ลมปากเป็นสื่อในการประชาสัมพันธ์ที่เก่าแก่และได้ผลดีด้วย โดยเฉพาะ
ในท้องที่ ๆ มีผู้ไม่รู้หนังสือ การใช้คำพูดสั้นจะใช้ได้ด้วยวิธีสนทนาบอกเล่า จัดอภิปราย
จัดประกวดทั้งทางตรง โดยพูดต่อหน้าผู้ฟังหรือทางวิทยุกระจายเสียง รวมทั้งการส่งข่าวไปให้
ทางสถานีวิทยุหรือโทรทัศน์ จัดทำคำขวัญเพื่อออกอากาศ หรือคำเตือนสั้น ๆ ให้ประกาศ

คำนิยาม : คือการเขียนข่าวลงหนังสือพิมพ์ การเตรียมบทความสำหรับวารสาร ทำใบปลิว การทำหนังสือแจก ทำสมุดพับ รวมถึงการให้สัมภาษณ์แก่หนังสือพิมพ์ การจัดหาผู้แทนหนังสือพิมพ์ชมกิจการ การเขียนข้อความติดป้าย ฟูตบาท บนถนน หรือทำเป็นข้อความใช้ตราขงประทับบนซองจดหมาย ฯลฯ

ภาพ : จัดทำโปสเตอร์ ภาพโฆษณา ภาพนิ่ง ภาพสไลด์ ภาพชุด ภาพยนตร์ ใช้วิธีติดตามแผงประกาศ หรือทำภาพประกอบเอกสาร หรือส่งไปออกทางสถานีโทรทัศน์ หรือใช้หน่วยเคลื่อนที่ไปฉายภาพยนตร์ตามท้องที่ต่าง ๆ

การจัดงานพิเศษ : การจัดงานหรือกิจกรรมพิเศษเพื่อการประชาสัมพันธ์ อาจจัดขึ้นเป็นงานวันครบรอบปี งานวันเกิดของสถาบัน งานฉลองความสำเร็จของหน่วยงาน หรือร่วมจัดในงานวันเทศกาลต่าง ๆ งานวันเด็ก งานวันครู สัปดาห์การต่อต้านยาเสพติด จัดให้ทุนแก่โรงเรียนที่ยากจน สมทบทุนช่วยโรงพยาบาล ฯลฯ

วิจิตร อวระกุล (2526) ได้เสนอกิจกรรมประชาสัมพันธ์ของโรงเรียนไว้ ดังนี้

1. เขียนบทความ เขียนข่าวคราว ความเคลื่อนไหวของโรงเรียนไปออกทางวิทยุ โทรทัศน์ ลงหนังสือพิมพ์ วารสารต่าง ๆ บ้าง
2. จัดการอบรมปาฐกถาบรรยายพิเศษ ให้ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ประชาชนทั่วไปได้ฟัง เป็นการให้ความรู้เพื่อระดับสติปัญญาในโอกาสต่าง ๆ
3. ติดต่อเยี่ยมเยียนเข้าพบเพื่อแสดงคารวะบุคคลสำคัญในท้องถิ่น เยี่ยมเยียนครู นักเรียนในยามเจ็บป่วย ไปในงานพิธีต่าง ๆ เช่น การทำบุญ ทอดกฐิน งานศพ ฯลฯ
4. สดับรับฟังการให้ข้อคิดเห็น การวิจารณ์ของครู นักเรียน ประชาชน แล้วนำมาพิจารณาแก้ไขปรับปรุงกิจการของโรงเรียน เพื่อแก้ไขทัศนคติที่ไม่ดีต่อโรงเรียน ให้หมดสิ้นไป
5. เป็นที่ปรึกษาให้ความอุปการะช่วยเหลือในกิจกรรมต่าง ๆ ของประชาชน ในท้องถิ่นหรือกิจกรรมนอกโรงเรียนทุกชนิด

การเตรียมบุคลากร

งานเตรียมบุคลากรเป็นงานที่มีความสำคัญ ก่อนที่จะนำหลักสูตรใดไปใช้ควรจะได้มีการให้ความรู้หรือชี้แจงให้รู้ที่จะใช้หลักสูตรมีความเข้าใจถึงจุดมุ่งหมาย หลักการ โครงสร้างแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผลตามหลักสูตรที่ได้จัดทำขึ้น (สังัด อุทรานันท์, 2532)

การเตรียมบุคลากรในระดับโรงเรียนนั้น ผู้บริหารโรงเรียนมีหน้าที่โดยตรงในการจัดเตรียมครูก่อนเข้าชั้นเรียน ซึ่งทำได้หลายวิธีดังนี้ (กรมวิชาการ, 2521)

1. จัดประชุมชี้แจงหลักสูตร แผนการสอน กิจกรรมที่จะใช้ในการสอนแต่ละระดับชั้นให้เป็นที่เข้าใจ
2. จัดสัมมนาให้ความรู้ทางด้านวิชาการ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในหลักสูตร หลักการสอน แผนการสอน เนื้อหาวิชา และกิจกรรมที่จะใช้สอน
3. จัดประชุมปฏิบัติการ Work - shop เพื่อให้มีความเข้าใจ มองเห็นปัญหา เตรียมวิธีแก้ปัญหา เพื่อให้ครูมีความมั่นใจในการสอนวิชาภาคปฏิบัติได้ดี
4. จัดให้มีการสาธิตการสอน การจัดทำอุปกรณ์การสอน จัดทำตารางสอน ร่วมกันผลิตเปลี่ยนกันดูการสอนสาธิต และให้ข้อเสนอแนะซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนความรู้ ซึ่งกันและกัน และช่วยให้แต่ละคนได้ปรับปรุงการสอนของตนและมีการประสานงานกัน ก่อนลงมือปฏิบัติการ
5. จัดศึกษานอกสถานที่เพื่อเปิดโอกาสให้ครูได้มีประสบการณ์มากขึ้น จากการดูโรงเรียนอื่น ๆ ศึกษาสภาพท้องถิ่นเพื่อทราบแหล่งวิทยากร หรือมีโอกาสได้รู้จักกับบุคคลที่จะมาเป็นวิทยากรท้องถิ่น ในขณะที่เดียวกันก็ควรจะได้ทราบถึงสภาพปัญหาของท้องถิ่น เพื่อนำมาสอนให้ตรงกับความเป็นอยู่ของเด็กในท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วย
6. รวบรวมอุปกรณ์และแหล่งทรัพยากร ตลอดจนวิทยากรทุก ๆ ด้าน ที่จะสามารถส่งเสริมการเรียนได้

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2533) กล่าวว่า การจัดเตรียมบุคลากรในระดับเตรียมการ ผู้บริหารควรพิจารณาดำเนินการดังต่อไปนี้

1. ผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหาร หัวหน้าหมวดวิชา หัวหน้าฝ่ายและหัวหน้างาน ควรศึกษาหลักสูตรหรือดำเนินการให้มีการศึกษาเอกสารประกอบหลักสูตรที่กรมวิชาการจัดทำขึ้นอย่างละเอียด เพื่อที่จะสามารถถ่ายทอดความรู้ความคิดและตอบปัญหาข้อข้องใจแก่ครู-อาจารย์ นักเรียน ผู้ปกครอง ตลอดจนชุมชนได้อย่างแจ่มแจ้ง
2. แต่งตั้งกรรมการวิชาการ ซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหาร หัวหน้าหมวดวิชา ครูผู้รับผิดชอบงานแนะแนว งานวัดผลเพื่อศึกษาปรัชญาการศึกษา นโยบายการจัดการศึกษานับตั้งแต่แผนปฏิบัติการศึกษา แผนการศึกษาแห่งชาติ แผนการศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม ระยะที่ 6 และแผนพัฒนาการศึกษา ศาสนาและศิลปวัฒนธรรมระยะที่ 7 แผนพัฒนาเด็กและเยาวชน นโยบายระดับกระทรวง ระดับกรม ระดับท้องถิ่น ระดับโรงเรียน และสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษาระดับหลักสูตรและ เอกสารประกอบหลักสูตรแล้ววางแผนกำหนดแนวปฏิบัติการนำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด
3. แต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารเป็นประธาน คณะกรรมการวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่นเป็นกรรมการ ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการเป็นกรรมการและเลขานุการทำหน้าที่ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น ความถนัด ความสนใจและความสามารถของผู้เรียน
4. จัดให้มีการสัมมนาครู-อาจารย์ให้มีความรู้ ความเข้าใจ หลักสูตรและ จัดประชุมปฏิบัติการทำแผนการสอนที่มุ่ง เน้นการสอนทักษะ กระบวนการและการทำงานเป็นกลุ่ม
5. สัมภาษณ์ ทัศนศึกษา ความรู้ ความสามารถพิเศษของครู อาจารย์ เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับ กำหนดรายวิชาที่จะเปิดสอน โดยเฉพาะวิชาเลือกเสรีและกิจกรรม
6. ส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรฝึกอบรมดูงาน ศึกษาต่อ โดยเฉพาะในด้าน วิชาชีพ ซึ่งจะช่วยให้สามารถเปิดสอนวิชาบังคับเลือกเสรีได้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น
7. ส่งเสริมสนับสนุนให้ครู-อาจารย์ทุกคนเข้าใจงานแนะแนวตระหนักว่า งานแนะแนวเป็นหน้าที่ครู-อาจารย์ทุกคนต้องรับผิดชอบ ให้คำปรึกษาหารือแก่นักเรียน เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของนักเรียน รวมทั้งมีหน้าที่ให้คำแนะนำนักเรียน ในการพิจารณาเลือกกลุ่มวิชา หรือรายวิชาตามความสามารถ ความถนัด ความสนใจ ตลอดจนสภาพเศรษฐกิจและความต้องการของผู้ปกครอง

8. ดำเนินการใด ๆ ให้ครู-อาจารย์มีโอกาสร่วมกันวางแผนปฏิบัติงานและประเมินผลเกี่ยวกับวิธีสอน การจัดทำ จัดหาและพัฒนาสื่อการเรียนการสอน

จากหลักการจัดเตรียมบุคลากรดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่าโรงเรียนควรจะดำเนินการในระดับเตรียมการกล่าวคือเตรียมบุคลากรตั้งแต่ระดับผู้บริหารจนถึงครูผู้สอนให้มีความรู้และความเข้าใจในหลักสูตรและงานที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนทุกด้าน อีกประการหนึ่งคือ การดำเนินการในระดับการจัดวางตัวบุคคล นั่นคือการจัดครูเข้าสอนในชั้นเรียนโดยคำนึงถึงความรู้ความสามารถ ความถนัด ความสนใจของครูผู้สอน หรือคำนึงถึงประสบการณ์ ความชำนาญในสาขาวิชานั้น ๆ เป็นหลัก

การจัดเตรียมสื่อการเรียน

กรมสามัญศึกษา (2529) ให้ความหมายของสื่อการเรียนว่า หมายถึงวัสดุหรือเครื่องมือที่จัดทำขึ้น ซึ่งจะมีข้อมูล เนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์ต่อประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อนำไปใช้ในกระบวนการเรียนการสอน ตัวอย่างของสื่อการเรียน ได้แก่ หนังสือเรียน หนังสืออ้างอิง เอกสารสิ่งพิมพ์ แผนที่ รูปภาพ เป็นต้น

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2523) กล่าวว่า สื่อการสอนหมายถึงวัสดุอุปกรณ์และวิธีการที่ใช้เป็นสื่อกลางให้ผู้สอนสามารถส่งหรือถ่ายทอดความรู้ เจตคติและทักษะไปยังผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

โรเบิร์ต เอ็ม กาเย่ (Gagne, 1975) อ้างอิงใน ประพจน์พรรณ ไชยกุล (2522) ได้แบ่งสื่อการศึกษาออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. เหตุการณ์และของจริงต่าง ๆ (Actual Objects and Events)
2. รูปภาพทั้งภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว (Veridical Pictures)
3. แผนภาพ แผนที่และแผนผัง (Diagrammatic Pictures)
4. ภาษาจากสิ่งพิมพ์ (Printed Language)
5. ภาษาจากการฟังหรือโสตภาษา (Auditory Language)

กรมวิชาการ (2521) ได้กำหนดแนวทางในการเลือกสื่อการเรียนไว้ดังนี้

1. คำนึงถึงสื่อการเรียนที่จะนำไปใช้นั้นให้ข้อเท็จจริงอย่างถูกต้อง
2. คำนึงถึงคุณค่าในการเรียนรู้
3. เหมาะสมกับอายุ สติปัญญาและประสบการณ์ของผู้เรียน
4. ตระหนักถึงผู้ใช้อยู่เสมอ เพราะผู้ใช้ควรได้ประโยชน์มากกว่า
5. ศึกษาคู่มือประกอบการสอน
6. สื่อการเรียนนั้นช่วยสร้างปัญหาหรือแก้ปัญหาอย่างไรได้อย่างหนึ่งหรือไม่
7. สื่อการเรียนที่นำมาใช้ส่งเสริมให้เกิดความคิดวิพากษ์วิจารณ์และก่อให้เกิด

กิจกรรมร่วมกันในการเรียนการสอน

8. รู้จักวิธีการเก็บรักษาสื่อการเรียนต่าง ๆ ให้อยู่ในสภาพที่ดีและใช้ได้นาน

การจัดเตรียมสถานที่ที่ใช้สอนและฝึกงาน

กรมวิชาการ (2521) กล่าวถึงสถานที่ที่ใช้สอน และฝึกงานที่โรงเรียนอาจใช้เป็นองค์ประกอบในการจัดการเรียนการสอน แบ่งออกเป็น 5 ลักษณะคือ

1. โรงเรียนมีโรงฝึกงาน หรือสถานที่ฝึกอบงานก็สามารถจัดสอนได้
2. โรงเรียนมีครูสาขาวิชาอาชีพ แต่โรงเรียนไม่มีโรงฝึกงาน ครูผู้สอนนั้นสามารถสอนวิชาอาชีพภาคทฤษฎีได้ แล้วให้นักเรียนไปฝึกงานที่บ้านผู้ปกครอง ซึ่งมีการทำงานอาชีพนั้นอยู่แล้ว
3. โรงเรียนไม่มีครูสาขาวิชาอาชีพ ไม่มีโรงฝึกงานก็สามารถใช้แหล่งวิทยาการได้แก่ โรงเรียนอาชีวศึกษา โรงเรียนสารพัดช่าง ศูนย์ฝึกอาชีพของหน่วยราชการต่าง ๆ
4. โรงเรียนไม่มีครูสาขาวิชาอาชีพ ไม่มีโรงฝึกงาน อาจจะอาศัยสถานประกอบอาชีพสำหรับให้นักเรียนไปฝึกงาน เช่น โรงงานอุตสาหกรรม ฟาร์มเลี้ยงไก่ เป็นต้น
5. โรงเรียนไม่มีครูสาขาอาชีพ ไม่มีโรงฝึกงาน แต่ก็จัดแผนการเรียนวิชาอาชีพ โดยการใช้สถานประกอบอาชีพอิสระ ซึ่งเป็นของบิดามารดา ผู้ปกครองของนักเรียน ซึ่งมีปริมาณงานอาชีพพอเพียง

สุทธิ ประจักษ์ดี และศิริกุล ไทพิทักษ์ (2526) กล่าวว่า การเรียนการสอน วิชาอาชีพจำเป็นต้องใช้สถานที่ฝึกปฏิบัติงานเพื่อให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ เบื้องต้นเกี่ยวกับงานอาชีพ ตลอดจนการสร้างกิจนิสัยที่ต้งามในการปฏิบัติงาน การจัดสถานที่ สำหรับฝึกปฏิบัติจึงเป็นหน้าที่ของ โรงเรียนและครูผู้สอนจะต้องจัดและสร้างขึ้น เพื่อให้ นักเรียน ได้มีโอกาสสัมผัสกับสถานที่ที่คล้ายคลึงกับการปฏิบัติงานอาชีพจริง การสอนวิชาอาชีพจำเป็นต้องให้ผู้เรียนมีโอกาสฝึกปฏิบัติงานซึ่ง โรงเรียนและครูผู้สอนจะต้องจัดหา สถานที่ฝึกปฏิบัติงาน ที่มีความพร้อม ปลอดภัยและเหมาะสมกับการปฏิบัติงานให้แก่ นักเรียน สำหรับแนวทางในการ จัดสถานที่ฝึกปฏิบัติการ โดยทั่วไปมักจะต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้

1. จุดมุ่งหมายของการศึกษา
2. จำนวนนักเรียนที่เข้ารับการฝึกอบรม
3. ระดับการศึกษา
4. ครูผู้สอน
5. เครื่องมือ และอุปกรณ์ในการฝึกปฏิบัติ
6. งบประมาณสนับสนุน

สรุปได้ว่า การจัดสอนวิชาอาชีพ จำเป็นต้องให้ผู้เรียนมีโอกาสฝึกปฏิบัติเพื่อเพิ่ม ทักษะทางด้านอาชีพ ดังนั้น โรงเรียนและครูผู้สอนจะต้องจัดเตรียมสถานที่ฝึกปฏิบัติงานที่มี ความพร้อม ปลอดภัยและเหมาะสมกับการปฏิบัติงานให้แก่ นักเรียน

การจัดเตรียมการวัดและประเมินผลการเรียน

อุทุมพร ทองอุไทย (2520) กล่าวว่า การวัดมักจะหมายถึงกระบวนการที่ตัวเลข หรือสัญลักษณ์จะถูกนำมาเกี่ยวข้องกับลักษณะของวัตถุ คน หรือสิ่งที่จะวัด การวัดจึงต้องมีคุณสมบัติดังนี้

1. ต้องมีกลุ่มของวัตถุหรือคน
2. มีคุณสมบัติของลักษณะที่จะวัด
3. มีการกระทำโดยการให้ตัวเลข
4. ต้องพิจารณาถึงธรรมชาติ ตลอดจนนำตัวเลขหรือสัญลักษณ์เหล่านั้นไปใช้

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2520) กล่าวว่า การประเมินผล หมายถึงกระบวนการ ตัดสินคุณค่าของสิ่งหรือของการกระทำใด ๆ โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน

พจน์ สะเพียรชัย (2526) กล่าวว่า การวัดผล ประเมินผลวิชาอาชีพภาคทฤษฎีนั้น ไม่แตกต่างไปจากการวัดผลประเมินผลวิชาสามัญทั่ว ๆ ไป แต่สำหรับในด้านการปฏิบัตินั้น วิธีการประเมินมีสิ่งที่แตกต่างกันจากวิชาสามัญอื่น ๆ โดยแบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. การวัดวิธีการ กระบวนการและแนวทางปฏิบัติ
2. การวัดหรือประเมินผลงานชิ้นสุดท้าย
3. การวัดเจตคติ หรือคุณภาพทางจิตใจของผู้เรียนที่มีต่อการทำงาน เช่น ความอดทน ความวิริยะอุตสาหะ ความเพียรพยายาม ระเบียบในการทำงาน การบังคับตัวเองให้ทำงานเสร็จภายในเวลาและอื่น ๆ

จากแนวคิดของนักวัดและประเมินผลที่กล่าวมาสามารถสรุปสาระสำคัญได้ว่าการวัดและประเมินผลเป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งของการจัดการศึกษา กล่าวคือเมื่อมีการจัดการเรียนการสอน ก็จำเป็นจะต้องมีการวัดผลเพื่อติดตามผลการปฏิบัติว่าได้ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ และประเมินผลเพื่อตัดสินคุณค่า สรุปหาคุณภาพของการดำเนินงาน

การจัดเตรียมบริการแนะแนว

ประพิมพ์พรรณ โชคสวัสดิ์สกุล (2532) กล่าวว่า การแนะแนวอาชีพ (Vocational Guidance) เป็นการสำรวจ รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพต่าง ๆ วิเคราะห์ความต้องการของชุมชนหรือสังคมรวมถึงการสำรวจแหล่งวิทยาการและสถานประกอบการอาชีพในท้องถิ่น

ระวีวรรณ ชินะตระกูล (2537) ได้ให้ความหมายของการแนะแนวอาชีพว่าเป็นกระบวนการอย่างหนึ่งที่มุ่งเน้นช่วยเหลือให้บุคคลมีความสามารถในการเลือกประกอบอาชีพได้อย่างเหมาะสมกับความถนัด ความสามารถและความสนใจของตน ตลอดจนการช่วยเตรียมบุคคลเพื่อการประกอบอาชีพ การช่วยให้บุคคลมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพและช่วยให้บุคคลสามารถพัฒนาอาชีพของตน

คมเพชร ฉัตรศุภกุล (2529) ได้กล่าวว่า หลักการแนะแนว (Principles of Guidance) มีดังนี้

1. การแนะแนวเป็นการบริการที่จัดให้กับบุคคลทุกคน ไม่ใช่การให้บริการเฉพาะคนที่มีปัญหาเท่านั้น เพราะการแนะแนวมุ่งให้ทุกคนได้มีโอกาสดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข เหมาะสมกับอัตภาพของตนเอง
2. การแนะแนวมีความสำคัญต่อชีวิตในทุกๆ ระยะ (All phrases of life) ดังนั้น การแนะแนวจึงเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องกันไป
3. การแนะแนวจะต้องยึดถือเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคลเป็นสำคัญ
4. การแนะแนวยึดหลักของความจริงที่ว่า มนุษย์มีคุณค่าและความสามารถทุกคน ดังนั้น ทุกคนจึงต้องพยายามที่ดำเนินชีวิตและรับผิดชอบตนเอง ในบางครั้งการที่บุคคลไม่สามารถจะดำรงชีวิตให้เป็นไปในวิถีทางที่ดีได้ มิใช่เป็นเพราะเขาไม่มีความสามารถ แต่อาจจะเป็นเพราะไม่พบสถานการณ์ที่เป็นอุปสรรคและปัญหาต่าง ๆ ถ้าเขาได้รับการแนะแนวที่ดีพอ เขาจะรับผิดชอบต่อการเอาชนะปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตัวของเขาเอง ดังนั้น ผู้ที่ทำหน้าที่การแนะแนว จึงไม่มีหน้าที่จะตัดสินใจให้กับใครเลย
5. การที่บุคคลจะสามารถดำรงชีวิตได้ดี ผู้แนะแนวจะต้องช่วยให้เขามีความสามารถ 3 ประการ ดังนี้
 - 5.1 Self-understanding ความเข้าใจตนเองอย่างถูกต้องจะช่วยให้แสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม
 - 5.2 Self-determination ความสามารถในการตัดสินใจด้วยตนเอง เป็นคุณลักษณะที่จะนำบุคคลไปสู่ความเป็นอิสระ และพึ่งตนเองได้
 - 5.3 Self-adjustment ความสามารถในการปรับตัว ย่อมจะทำให้บุคคลอยู่กับสังคมได้อย่างมีความสุข และลดภาวะความคับข้องใจทั้งหมด
6. การแนะแนวมีลักษณะที่สำคัญอยู่ 3 ประการ คือ
 - 6.1 Developmental Approach การแนะแนวมุ่งจะให้บุคคลได้เกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ
 - 6.2 Preventive Approach การแนะแนวมุ่งจะป้องกันปัญหาต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นกับบุคคล

6.3 Curative Approach การแนะนำมุ่งจะช่วยแก้ไขปัญหาด่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแล้ว

7. การแนะนำนั้นควรจะมุ่งให้เกิดบูรณาการในชีวิต จึงควรยึดหลักการให้การแนะนำชีวิต (Life Guidance)

8. การแนะนำควรจะช่วยให้นักบุคคลสามารถสร้างจุดมุ่งหมายในชีวิตที่เหมาะสม และสามารถดำเนินชีวิตตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งเอาไว้

วัชรีย์ ทรัพย์มี (2523) ได้เสนอแนวข้อบ่งชี้ของการแนะนำอาชีพในโรงเรียนมัธยมศึกษา ไว้ 3 ประการ คือ

1. การพัฒนาความรู้สึกนึกคิดของนักเรียนที่มีต่อตนเอง การแนะนำอาชีพจะช่วยให้นักเรียนรู้จักตนเอง เช่น รู้จักอะไรคือความต้องการ ความสนใจและความสามารถของตน

2. การพัฒนาความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับอาชีพ นักแนะนำควรช่วยให้นักเรียนได้เข้าใจว่าตนเองต้องการอะไรจากอาชีพ เช่น รายได้ สถานะทางสังคม เกียรติ เป็นต้น

พนอม แก้วกำเนิด (2533) ได้กล่าวถึง การแนะนำว่าหลักการแนะนำมีอยู่ 4 ข้อ คือ

1. การแนะนำให้รู้จักตนเอง รู้จักคุณค่าของตนเอง รู้ว่าตนมีความถนัดความสามารถอะไร มีจุดเด่นอะไร จุดด้อยอยู่ที่ไหน และก็สร้างค่านิยมที่จะมุ่งมั่นในการพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้นด้วยการช่วยตนเอง

2. การแนะนำให้รู้จักสิ่งแวดล้อม สภาพชีวิต อาชีพ เศรษฐกิจและสังคม วงการศึกษาช้ากว่าวงการธุรกิจในเรื่องการรู้จักสิ่งแวดล้อม ต้องตามให้ทันต่อเหตุการณ์ ครูและผู้บริหารต้องทำให้เด็กตามเหตุการณ์ใหม่ โดยเฉพาะในบ้านเมือง เพื่อให้เขาเรียนรู้แนวโน้มการเคลื่อนไหว รวมทั้งโอกาสในงานอาชีพในอนาคต

3. การฝึกฝนและส่งเสริม ให้รู้จักวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสิ่งแวดล้อมเพื่อกำหนดทางเลือกและตัดสินใจ

4. การแนะนำเป็นกรณีพิเศษ ที่มีปัญหาเฉพาะสายหรือเฉพาะกลุ่มที่ใช้หลักทั่วไปดัง 3 ข้อ ข้างต้น

กรมสามัญศึกษา (2533) กล่าวถึงการจัดบริการแนะแนวที่มีส่วนสนับสนุนหลักสูตรปรับปรุง ดังนี้

1. การดำเนินการให้ครูอาจารย์ทุกคนมีความรู้ ความเข้าใจเรื่องการแนะแนวการศึกษาและอาชีพ เห็นความสำคัญว่างานแนะแนวเป็นหัวใจของการใช้หลักสูตรฉบับปรับปรุง
2. จัดระบบประสานงานการให้บริการแนะแนวที่จะช่วยให้นักเรียนสามารถเลือกเรียนรายวิชาเลือก และปฏิบัติกิจกรรมอิสระให้ตามความถนัดและความสนใจ
3. ดำเนินการให้มีการแนะแนวและประสานงานการแนะแนวระหว่างงานแนะแนวกับครู อาจารย์ เพื่อให้การแนะแนวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

คมเพชร นัตรสกุลกุล (2529) ได้กล่าวถึงบริการหลักของการแนะแนวในโรงเรียนมัธยมศึกษาโดยทั่วไป มี 5 บริการคือ

1. บริการสำรวจข้อมูลเป็นรายบุคคล (Individual Inventory Service) บริการนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะสำรวจข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับบุคคลที่จะมาใช้บริการแนะแนว วิธีการที่จะหาข้อมูลนั้นจะได้จากเทคนิคและอุปกรณ์ต่าง ๆ ทางการแนะแนว เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การทดสอบ การใช้ระเบียบสะสม ระเบียบพฤติกรรม การให้คำปรึกษา การใช้สิ่งพิมพ์ ฯลฯ

การหาข้อมูลนั้นควรจะมีข้อระมัดระวัง เพราะอาจจะทำให้เข้าใจผิดได้ง่าย จะใช้วิธีการอย่างไรก็ตาม ก็ไม่สามารถตอบคำถามและความสงสัยเกี่ยวกับตัวเด็กได้ดีที่สุด ถูกต้องที่สุด ดังนั้น จะต้องคำนึงอยู่เสมอว่าควรจะใช้หลายวิธีช่วยกัน เพื่อทำให้ข้อมูลที่ได้มานั้นมีความสมบูรณ์มากขึ้น แต่ละวิธีก็จะได้ข้อมูลออกมา แล้วนำมาเปรียบเทียบกันได้ว่าข้อมูลนั้นถูกต้องตรงกันหรือไม่ ถ้าถูกต้องก็แสดงว่าการค้นหาข้อมูลไม่ยุ่งยากซับซ้อนมาก แต่ในบางครั้งการค้นหาข้อมูลเป็นไปด้วยความลำบาก เพราะผู้มีปัญหาอาจจะปกปิดความจริงของตนเอง ผู้ให้ข้อมูลบางคนอาจจะไม่รู้จักบุคคลนั้นดีพอ หรือแม้แต่ผู้แนะแนวก็อาจจะมโนคติได้ในบางโอกาส ด้วยเหตุนี้จึงควรที่จะหาข้อมูลหลาย ๆ วิธี

2. บริการสนเทศ (Information Service) จุดมุ่งหมายของบริการสนเทศนี้มุ่งที่จะให้ผู้รับบริการแนะแนวทั้งหลายได้รับข้อสนเทศ (ข้อสนเทศ คือข้อมูล ข้อเท็จจริง ข่าวสาร รายละเอียดต่าง ๆ) อันจะเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของบุคคลเหล่านั้น การที่ต้องให้บริการสนเทศนั้นก็เพราะว่าบุคคลจะตัดสินใจทำอะไรก็ตาม ถ้าขาดรายละเอียดที่

เป็นประโยชน์แล้วจะทำให้การตัดสินใจต่าง ๆ ไม่ได้รับผลดีเท่าที่ควรจะเป็นไปได้

สำหรับการให้ข้อเสนอแนะนั้น ก็อาจจะกระทำได้หลายวิธี เช่น การปฐมนิเทศ การปรากฏ การอภิปราย การจัดนิทรรศการ ทำจุลสาร วารสารต่าง ๆ การให้ดูภาพยนตร์ ภาพนิ่ง สไลด์ หรือการไปทัศนศึกษาในที่ต่าง ๆ การที่บุคคลทั้งหลายมีโอกาสได้รับข้อเสนอแนะที่ถูกต้องมากเท่าไร ก็จะทำให้เขาเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ที่จะมาเกี่ยวข้องกับชีวิตของเขามากขึ้น และเขาจะได้รับผลประโยชน์ที่จะกระทำสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตที่ผิดพลาด เพราะความรู้ที่น้อยลง นอกจากนี้ เขาอาจจะประสบความสำเร็จในชีวิตมากขึ้นด้วย ข้อเสนอแนะทางอาชีพจะเป็นข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพต่าง ๆ คุณสมบัติของผู้ประกอบอาชีพนั้น ๆ สภาพการณ์ในการทำงาน ความต้องการของสถานประกอบการ ดังเช่น ลักษณะของงานในแต่ละอาชีพ คุณสมบัติของผู้ประกอบอาชีพนั้น ๆ สภาพการณ์ในการทำงาน ความต้องการของสถานประกอบการ ดังเช่น ลักษณะของงานในแต่ละอาชีพ คุณสมบัติของผู้ประกอบอาชีพนั้น ๆ รายได้และความก้าวหน้าของอาชีพ แนวโน้มความต้องการของตลาดแรงงานต่ออาชีพนั้น ๆ ความมั่นคงของอาชีพนั้น การเตรียมตัวเพื่อประกอบอาชีพ สถานที่สมัครเข้าทำงาน สถานที่บริการเพื่อค้นคว้าเกี่ยวกับข้อมูลทางอาชีพ

3. บริการให้คำปรึกษา (Counseling Service) จุดมุ่งหมายของบริการนี้คือ ต้องการช่วยเหลือผู้ที่มีปัญหาต่าง ๆ ให้สามารถเอาชนะปัญหาและอุปสรรคในชีวิตได้ การให้บริการให้คำปรึกษานี้เป็นสิ่งที่สำคัญมาก และเป็นหัวใจของการแนะแนวเลยทีเดียว ทั้งนี้เพราะการแนะแนวเชื่อว่า คนเราจะต้องประสบปัญหาทุกคน และทุกคนก็ต้องการการแก้ไข เพื่อจะทำให้ปัญหาหมดไป

4. บริการจัดวางตัวบุคคล (Placement Service) บริการนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะช่วยให้บุคคลแต่ละคนได้มีโอกาสพิจารณาตนเองให้อยู่ในสภาพการณ์ในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านอาชีพ ด้านการศึกษาอย่างเหมาะสม ดังนั้น บริการนี้จึงมีหน้าที่ช่วยบุคคลให้เรียนได้ตรงกับความถนัด ความสนใจประกอบอาชีพตรงกับความสามารถ เลือกทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตได้เหมาะสมกับตนเอง การที่จะช่วยให้บุคคลได้จัดวางตัวเขาให้ได้ถูกต้องนั้น จำเป็นจะต้องให้เขาได้สำรวจสิ่งแวดล้อมตัวเขาเอง โดยอาจจะได้รับความช่วยเหลือจากผู้ทำงานด้านการแนะแนว เช่น จัดหางานพิเศษต่าง ๆ ให้ทำเพื่อเป็นการหาประสบการณ์ที่จะตอบปัญหาว่าเขาควรจะทำอะไรจึงจะดีที่สุดสำหรับตัวเขา ช่วยให้นักเรียนเลือกกิจกรรม

เสริมหลักสูตร อันจะเป็นการส่งเสริมให้เกิดพัฒนาการด้านศักยภาพในตัวเอง ให้สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม จัดให้บุคคลได้เรียนหรือฝึกวิชาชีพที่เหมาะสมกับตัวเขาเพื่อจะได้ออกไปประกอบอาชีพได้อย่างประสบความสำเร็จ

5. บริการติดตามผล (Follow-up Service) จุดมุ่งหมายของบริการนี้จัดขึ้นเพื่อให้ความช่วยเหลือบุคคลหลังจากที่มารับการแนะแนวไปแล้ว เพื่อจะดูว่าเขาสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้หรือไม่ ถ้าแก้ไขปัญหาได้ กระทำได้ดีเพียงใด ถ้าทำไม่ได้ มีอุปสรรคอะไร และจะมีวิธีการแก้ไขอย่างไรบ้าง

จะเห็นได้ว่าการจัดเตรียมบริการแนะแนวดังกล่าวผู้รับผิดชอบการจัดบริการแนะแนวจะต้องศึกษาทำความเข้าใจในจุดหมายของหลักสูตร สภาพปัจจุบัน และจัดเตรียมข้อมูลต่าง ๆ เพื่อให้บริการแก่นักเรียน

การดำเนินการจัดวิชาอาชีพ

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

สันต์ ธรรมบำรุง (2525) กล่าวว่า กิจกรรมการเรียนการสอน คือพฤติกรรมร่วมกันระหว่างครูกับนักเรียน จัดขึ้นเพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้ และประสบการณ์ ตามความมุ่งหมายของการสอน

กระทรวงศึกษาธิการ (2525) ได้ให้ความหมายของการเรียนการสอน ไว้ว่า การเรียนการสอนเป็นกิจกรรมที่ครูและเด็กทำร่วมกัน ถ้าจะแยกออกเป็น 2 ส่วนก็เป็น การเรียนคือกิจกรรมที่เด็กทำ และการสอนคือกิจกรรมที่ครูทำ แต่ในทางปฏิบัติแล้วทั้งสองอย่างนี้ทำไปพร้อมกัน จึงเรียกรวมกันว่า "การเรียนการสอน"

โดยสรุป กิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง กิจกรรมที่ทำร่วมกันระหว่างครูกับนักเรียน จัดขึ้นเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ตามความมุ่งหมายของการสอน โดยครูจะใช้วิธีการสอนแบบต่าง ๆ และการจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (กรมวิชาการ, 2520) ได้กำหนดบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนด้านการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนไว้ พอสรุปได้ดังนี้

1. จัดให้ครูได้ศึกษาหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรเพื่อเตรียมการสอนและจัดการเรียนการสอนได้อย่างถูกต้อง และสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น
2. สนับสนุนให้ครูใช้วิธีสอนแบบต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับจุดประสงค์และลักษณะเนื้อหาวิชา ตลอดจนพัฒนาการของเด็ก
3. จัดโรงเรียนให้มีบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนการสอนและสร้างเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้นแก่นักเรียน
4. ส่งเสริมให้มีการผลิตและการใช้อุปกรณ์การสอน โดยพยายามให้มีการใช้วัสดุที่มีในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ให้มากที่สุด
5. สนับสนุนให้มีการสอนซ่อมเสริม เพื่อช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาทางการเรียน
6. กระตุ้นให้ครูเอาใจใส่ต่อการสอนด้วยวิธีการต่าง ๆ และดูแลให้มีการปรับปรุงการสอนของครูให้เป็นไปตามแนวทางที่หลักสูตรกำหนด เพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
7. สนับสนุนให้ครูได้นำเทคนิควิธีการสอนใหม่ ๆ มาใช้เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน
8. จัดให้มีการประชุมครูเพื่อวางแผนร่วมกันในการแก้ปัญหาและปรับปรุงการเรียนการสอน
9. ส่งเสริมให้ครูได้รับความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน เพื่อสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในชั้นเรียน
10. พยายามลดกิจกรรมอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนเพื่อให้ครูได้ใช้เวลาทำการสอนได้เต็มที่

กระทรวงศึกษาธิการ (2526) ได้กล่าวถึงหลักการจัดครูเข้าสอน ดังนี้

1. จัดตามวิชาเอกที่เรียนมา ผู้ที่จบวิชานั้น ๆ มาย่อมมีความถนัด ความสนใจ และความสามารถเพียงพอที่จะสอนหรือแนะนำนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. จัดตามวิชาโทที่เรียนมา บางหมวดวิชาที่มีครูจำนวนมาก บางหมวดวิชาขาดครู หมวดวิชาที่ครูไม่พออาจพิจารณาจากวิชาโทของครู ซึ่งครูมีความถนัด ความสนใจ และความสามารถในวิชานั้นอยู่ด้วย แต่ต้องศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อให้มีความสามารถที่จะสอนได้อย่างดีต่อไป

3. จัดครูเข้าสอนตามรายวิชาที่สนใจ ครูบางคนอาจมีความรู้ความสามารถและความสนใจวิชาอื่นเป็นพิเศษนอกเหนือไปจากวิชาเอกและวิชาโทที่เรียนมา ถ้าได้รับการสนับสนุนและหาความรู้เพิ่มเติมก็จะสอนวิชานั้นได้ดี

4. จัดครูเข้าสอนตามรายวิชาที่มีประสบการณ์ ครูที่มีประสบการณ์โดยเคยสอนมาก่อนหรือเคยเติบโตมาในแหล่งที่มีอาชีพตามรายวิชานั้น ๆ แม้ไม่ได้เรียนด้านนั้นมาก็สามารถจะสอนได้ ถ้าได้รับการช่วยเหลือเพื่อให้ค้นคว้าเพิ่มเติมและช่วยทางนิเทศการสอน

สำหรับตัวครูผู้สอน จัดเตรียมการสอนโดยยึดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรธรรมชาติของเนื้อหาวิชา กำหนดสื่อการสอน กิจกรรมการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผลและยังต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียนด้วย กรมสามัญศึกษา (2529) กล่าวถึงการเตรียมการสอนของครูมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 พิจารณาขอบข่ายของหลักสูตรคือ

- 1.1 ต้องวิเคราะห์จุดประสงค์ของหลักสูตร
- 1.2 พิจารณาแหล่งวิทยาการที่จะต้องนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอน

ขั้นที่ 2 วางแผนเป็นรายวิชา

- 2.1 พิจารณาโครงสร้างของวิชาและลำดับความสำคัญก่อน หลัง
- 2.2 วิเคราะห์จุดประสงค์ของรายวิชา

ขั้นที่ 3 การเตรียมบทเรียน

- 3.1 เขียนจุดประสงค์การเรียนรู้ของแต่ละบทเรียน
- 3.2 เตรียมเนื้อหาบทเรียน
- 3.3 เตรียมวิธีสอน
- 3.4 เตรียมอุปกรณ์การสอน
- 3.5 เตรียมกิจกรรม
- 3.6 เตรียมแบบฝึกหัด
- 3.7 เตรียมนักเรียน

3.8 เตรียมแบบวัดผลระหว่างการสอน

3.9 เตรียมความพร้อมของครูทุก ๆ ด้าน

ขั้นที่ 4 ขั้นการสอนและการประเมินผล

4.1 สร้างความสนใจ โดยจัดกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนอยากเรียน

4.2 แจกจุดประสงค์ของการเรียน เพื่อให้ผู้เรียนรู้ทิศทางและมองเห็นประโยชน์ของบทเรียน

4.3 ทบทวนความรู้เดิม เพื่อให้สัมพันธ์กับความรู้ใหม่ที่ครูเสนอในการเรียนครั้งนี้

4.4 เสนอบทเรียนใหม่โดยใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เป็นสื่อ

4.5 ให้แนวทางการเรียนรู้โดยใช้คำถามเป็นการนำทางหรือให้แนวทางไปคิดเอาเอง

4.6 ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ หรือทำให้เกิดพฤติกรรมย่อยต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่พฤติกรรมตามจุดประสงค์ปลายทางได้

4.7 ให้ข้อมูลย้อนกลับ คือ การมีการติชม แนะนำ แก้ไขให้ถูกต้อง เพื่อให้ผู้เรียนเกิดกำลังใจในการเรียนและปรับพฤติกรรมของตนเองให้ถูกต้อง

4.8 การประเมินค่าการปฏิบัติ ครูอาจใช้ข้อสอบแบบสังเกตและการตรวจผลงานของนักเรียน นอกจากนั้นผู้เรียนควรมีโอกาสร่วมประเมินด้วย เพื่อให้ทราบว่าตนปฏิบัติได้ครบถ้วนทุกขั้นตอนหรือไม่ ควรปรับปรุงหรือซ่อมเสริมอย่างไร

4.9 ส่งเสริมความแม่นยำ และการถ่ายโอน คือขั้นสรุปย้ำทบทวนเป็นการฝึกฝนเพิ่มเติม ให้เกิดความชำนาญที่ได้ฝึกปฏิบัติอาจให้เป็นการบ้านก็ได้

สุทธิ ประจงศักดิ์ (2525) ได้กล่าวถึงรูปแบบการสอนการทำงานและพื้นฐานอาชีพที่นิยมใช้กัน มีดังนี้

1. การสอนแบบบรรยาย (Lecture Method)
2. การสอนแบบสาธิต (Demonstration Method)
3. การสอนแบบกำหนดงาน (Project Method)
4. การสอนด้วยแบบพิมพ์ (Instruction Sheets)

วิธีสอนดังกล่าวข้างต้นผู้สอนจะเลือกใช้วิธีการใดย่อมขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแต่ละรายวิชา และจุดมุ่งหมายของบทเรียน

การใช้สื่อการสอน

การที่จะนำสื่อการเรียนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ควรยึดหลักสำคัญในการเลือกใช้สื่อการสอนและแนวปฏิบัติดังนี้ สุทธิ ประจงศักดิ์ (2525) ได้กล่าวไว้ ดังนี้

1. คำนึงถึงสื่อการเรียนที่จะนำมาใช้นั้น ให้ข้อเท็จจริงอย่างถูกต้อง
2. คำนึงถึงคุณค่าในการเรียนรู้
3. เหมาะสมกับอายุ สติปัญญา และประสบการณ์ของผู้เรียน
4. ตระหนักถึงผู้ใช้อยู่เสมอ เพราะผู้ใช้ควรได้ประโยชน์มากกว่า
5. ศึกษาคู่มือประกอบการสอนก่อน เพราะภายในคู่มือครู จะบอกเนื้อหาโดยย่อ

เอาไว้สำหรับครูผู้สอน

6. สื่อการเรียนที่จะนำมาใช้ส่งเสริมให้เกิดความคิดวิพากษ์วิจารณ์ และก่อให้เกิดกิจกรรมร่วมกันในการเรียนการสอน

7. สื่อการเรียนนั้นช่วยสร้างปัญหาหรือช่วยแก้ปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่งหรือไม่
8. รู้จักวิธีการเก็บรักษาสื่อการเรียนต่าง ๆ ให้อยู่ในสภาพที่ดี และใช้ได้นานที่สุด

กรมวิชาการ (2524) ได้เสนอประเภทของสื่อการเรียนการสอนกลุ่มการทำงานและอาชีพ ไว้ดังนี้

1. หนังสือเรียนแต่ละรายวิชา
2. คู่มือการสอน
3. วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ
4. ทรัพยากรในห้องถื่น
5. หนังสืออ้างอิง หนังสืออ่านประกอบ นิตยสาร วารสาร

Wilker and Pendered (1973) กล่าวว่า สื่อการสอนวิชาการทำงานและอาชีพ ที่นิยมใช้กันมีดังต่อไปนี้

1. การเยี่ยมชมสถานประกอบการ
2. การสาธิต
3. การบันทึกเสียง
4. ของจริงและตัวอย่าง
5. หุ่นจำลอง
6. แผนภูมิแสดงกระบวนการทำงาน
7. แผ่นป้ายต่าง ๆ
8. วัสดุได้เปล่าและวัสดุราคาถูก
9. โทรทัศน์เพื่อการศึกษา
10. โทรทัศน์วงจรปิด
11. เทปโทรทัศน์
12. फिल्मสตริป สไลด์

สื่อการสอนเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้การเรียนการสอนดำเนินไปด้วยดีและมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพราะสื่อการสอนจะทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วและถูกต้องแต่สิ่งสำคัญที่ครูควรยึดถือเป็นหลักการ คือในการนำสื่อไปใช้ต้องมีความสอดคล้องกับกิจกรรม การเรียนการสอนและเนื้อหา ดังนั้นก่อนการนำสื่อการสอนไปใช้ ครูควรจะต้องพิจารณารายละเอียดของจุดประสงค์ เนื้อหา และกิจกรรมการเรียนการสอนให้ถี่ถ้วนเสียก่อน

การใช้สถานที่ที่ใช้สอนและฝึกงาน

ธนู แสงศักดิ์ (2528) กล่าวว่า การจัดการศึกษาของประเทศไทย ปัจจุบันต้องเน้นเป็นอย่างยิ่งคือ ส่งเสริมการสู้งาน ชยัน อดทนและสู้งานอาชีพ โดยการฝึกหัดประกอบอาชีพ ไม่ควรเน้นการศึกษาเพื่อเป็นลูกจ้างธุรกิจอุตสาหกรรม สถานฝึกอาชีพควรใช้ให้กว้างขวางคือ

1. ใช้ห้องปฏิบัติการและโรงฝึกงานของโรงเรียน
2. มีการฝึกหัดงานอาชีพที่บ้านต่อเนื่องจากโรงเรียน

3. มีการฝึกหัดงาน โดยใช้แหล่งวิทยาการและสถานประกอบการ
4. การฝึกหัดงาน โดยให้บิดามารดาและประชาชนในท้องถิ่น เป็นผู้สอนงาน โดยมี การประสานงานอย่างใกล้ชิด

กรมวิชาการ (2522) กล่าวว่า สถานฝึกงานอาชีพ หมายถึงแหล่งวิทยาการ สถานประกอบการและสถานประกอบอาชีพอิสระ โดยแต่ละอย่างมีความหมายดังนี้

1. แหล่งวิทยาการ ได้แก่ การฝึกอาชีพที่โรงเรียนและวิทยาลัยที่สอนวิชาอาชีพ สาขาต่าง ๆ ศูนย์ฝึกอาชีพทั้งของหน่วยงานราชการและธุรกิจเอกชน
2. สถานประกอบการ ได้แก่ การฝึกอาชีพที่บริษัท ห้างร้าน โรงงานอุตสาหกรรม ฯลฯ
3. สถานประกอบอาชีพอิสระ ได้แก่ การฝึกอาชีพที่บ้านผู้ปกครองนักเรียนเอง (House Training) หรือสถานประกอบอาชีพอิสระอื่น ๆ ที่ทำกันเป็นพื้นบ้าน หรือ อุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น การทอผ้าไหม การทำร่ม เป็นต้น
4. การทำแผนการเรียนที่บ้าน (Home Project) ภายใต้การนิเทศของครู

สรุปได้ว่า การเรียนการสอนวิชาอาชีพจำเป็นต้องใช้สถานที่ฝึกปฏิบัติการ เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะเบื้องต้นในการประกอบอาชีพ ตลอดจนการสร้าง กิจนิสัยที่ดีในการปฏิบัติงาน การจัดสถานที่สำหรับฝึกปฏิบัติ จึงเป็นหน้าที่ของ โรงเรียนและ ครูผู้สอนที่จะต้องจัดและสร้างขึ้น เพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสสัมผัสกับสถานที่ฝึกปฏิบัติงานที่ คล้ายคลึงกับการปฏิบัติงานอาชีพจริง ๆ แต่สำหรับโรงเรียนที่ไม่มีสถานที่ฝึกปฏิบัติงานหรือ ไม่มีครูสอนวิชาอาชีพก็สามารถที่จะเลือกใช้แหล่งวิทยาการ สถานประกอบการและสถาน ประกอบอาชีพอิสระในท้องถิ่นของตนเองได้เช่นกัน

การวัดผลและประเมินผลการเรียน

การวัดผลและประเมินผลวิชาอาชีพนั้น แตกต่างไปจากการวัดผลประเมินผลวิชาสามัญ ทั่ว ๆ ไป แต่สำหรับในด้านการปฏิบัติงานนั้น วิธีการประเมินมีสิ่งที่แตกต่างกันจากวิชาสามัญอื่น ๆ โดยแบ่งเป็น 3 ลักษณะคือ (พจน์ สะเพียรชัย, 2516)

1. การวัดวิธีการ กระบวนการและแนวทางปฏิบัติ

2. การวัดหรือประเมินผลงานขั้นสุดท้าย
3. การวัดเจตคติหรือคุณภาพทางจิตใจของผู้เรียนที่มีต่อการทำงาน เช่น ความอดทน ความวิริยะอุตสาหะ ความเพียรพยายาม ระเบียบในการทำงาน เป็นต้น

ปรีชา ซาติมาลาการ (2524) ได้เสนอแนวทางเกี่ยวกับการวัดผลวิชาการงาน และอาชีพ ไว้ดังนี้

1. วิเคราะห์หาตัวชี้ (Indicators) เพื่อให้ทราบว่าจะต้องการวัดผลทางด้านใดบ้าง โดยการนำจุดมุ่งหมายในหลักสูตรมาวิเคราะห์ เพื่อให้ได้ตัวชี้ที่ถูกต้อง
2. วิเคราะห์ตัวชี้แต่ละตัวออกเป็นข้อย่อย ๆ เพื่อสะดวกในการวัดผลแต่ละข้อย่อย
3. กำหนดแนวทางในการวัดผลในแต่ละตัวชี้หรือแต่ละข้อย่อย ซึ่งมีแนวทางในการวัดผลดังนี้

3.1 ทักษะขั้นพื้นฐานในงานอาชีพ มีแนวทางในการวัดผลดังนี้

1. วัดผลคุณภาพของงานที่กำหนดให้นักเรียนทำ โดยจะจัดตลอดขั้นตอนของงานชิ้นนั้น ตั้งแต่ต้นจนจบ

2. วัดผลโดยการสอบภาคปฏิบัติ

3.2 การวางแผนในการทำงาน มีแนวทางในการวัดผลดังนี้

1. สร้างตารางวัดผลและให้คะแนนโดยการสังเกตของครู

3.3 ความรู้ เทคนิคและความรู้สัมพันธ์ มีแนววัดผลดังนี้

1. สอบสัมภาษณ์

2. การเข้าเรียน

3. การสอบย่อยตลอดภาคเรียน

4. การสอบปลายภาค

3.4 นิสัยในการทำงาน วัดโดยการสร้างตารางวัดผลและให้คะแนนจากการสังเกตของครู

3.5 เจตคติที่ดีต่อการทำงาน วัดโดยการสังเกตของครูและให้คะแนนจากการค้นคว้าและรายงานเกี่ยวกับงานที่ทำ

4. กำหนดค่าคะแนนในแต่ละตัวชี้ จะขึ้นอยู่กับความสำคัญของแต่ละข้อย่อยและดุลยพินิจของครูผู้สอนเป็นสำคัญ

การจัดบริการแนะแนว

การแนะแนวอาชีพเป็นกระบวนการที่จะช่วยให้เด็กเรียนรู้จักตนเองในด้านความถนัด ความสนใจ อุปนิสัยและบุคลิกภาพของตน รวมทั้งการรู้จักสภาพแวดล้อมและข้อมูลด้านอาชีพ เพื่อเพียงพอที่จะทำให้เด็กเรียนทราบว่าตนเองควรเลือกเรียนวิชาชีพใดจึงจะเป็นประโยชน์ และเหมาะสมกับตนเองมากที่สุด (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534) และในการจัดแนะแนวอาชีพนั้น มีหลักการที่ควรคำนึงถึง 4 ประการ คือ

1. พัฒนาความสามารถและศักยภาพของตน ให้มีความสามารถและมีโอกาสใช้ความสามารถนั้นผลิตงานที่เป็นคุณประโยชน์ได้
2. ความต่อเนื่อง การแนะแนวอาชีพเป็นการจัดกิจกรรมที่มีความต่อเนื่องเป็นกระบวนการนับตั้งแต่เด็กเรียนเข้ามาสู่โรงเรียนอยู่ในระบบโรงเรียนจนสำเร็จการศึกษาและออกไปประกอบอาชีพ
3. จุดเน้นของการแนะแนวอาชีพในแต่ละระดับการศึกษา
4. ส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระ ซึ่งมุ่งการสร้างงานเองหรือประกอบอาชีพรับจ้าง

เพื่อให้การจัดบริการแนะแนวในโรงเรียนดำเนินการไปตามจุดหมายของการใช้หลักสูตร ธรรมวิชาการ (2521) จึงได้กำหนดบทบาทของครูแนะแนวไว้ ดังนี้

1. ร่วมจัดโครงการเรียนกับฝ่ายวิชาการ
2. การเลือกโครงการเรียน หลังจากที่ยฝ่ายวิชาการจัดโครงการเรียนเสร็จ ครูแนะแนวต้องทำหน้าที่สานต่อคือจัดการให้นักเรียนได้เลือกโครงการเรียนอย่างถูกต้องตามอัธยาศัยของตน การจัดเตรียมข้อมูลของครูแนะแนว อาจจัดทำเป็นขั้นตอนดังนี้
 - 2.1 รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตัวนักเรียน
 - 2.2 รวบรวมข้อมูลสนเทศต่าง ๆ ทางด้านการศึกษาอาชีพเพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาก่อนที่จะตัดสินใจเลือกโครงการเรียน
 - 2.3 เสนอข้อมูลเป็นการให้ข้อมูลหรือข้อเท็จจริงด้านต่าง ๆ เพื่อให้นักเรียนมีความพร้อมที่จะเลือกโครงการเรียนได้อย่างถูกต้อง ซึ่งอาจทำได้โดยจัดทำคู่มือการลงทะเบียนเลือกโครงการเรียนสำหรับผู้ปกครองและนักเรียน จัดปฐมนิเทศนักเรียนและผู้ปกครอง เป็นต้น

การนิเทศและติดตามผล

Cater V. Good (1959) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษาคือความพยายามทุกอย่างของเจ้าหน้าที่ผู้จัดการศึกษาในการแนะนำครูหรือบุคคลอื่นที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการศึกษาให้รู้จักวิธีการปรับปรุงการสอนให้เกิดความเจริญงอกงามทางวิชาการทางการศึกษา ช่วยในการพัฒนาครู ช่วยในการเลือกและปรับปรุงวัตถุประสงค์ของการศึกษา ช่วยปรับปรุงวัสดุและเนื้อหาการสอน ปรับปรุงวิธีสอนและช่วยปรับปรุงการประเมินผลการสอน

วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2535) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษาควรจะต้องตั้งอยู่บนหลักการที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ มีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน มีการวางแผนงานอย่างเป็นระเบียบ เป็นประชาธิปไตย รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความสามารถเชิงสร้างสรรค์ ทั้งด้านความคิดเห็นและการกระทำ ใช้หลักมนุษยสัมพันธ์ รวมทั้งให้ขวัญและกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานด้วย

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2526) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษามีจุดมุ่งหมายดังนี้

1. เพื่อช่วยให้ทราบถึงสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของกลุ่มโรงเรียนและโรงเรียนสำหรับเป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนางานบริหารและวิชาการ
2. เพื่อมุ่งใช้เหตุผลในการวินิจฉัยสั่งการด้วยวิจาร์ณญาณให้สามารถหาทางเลือกในการตัดสินใจได้เที่ยงตรงต่อปัญหาและการแก้ปัญหาได้ผลดี
3. เพื่อให้ศึกษานิเทศก์และผู้รับการนิเทศมีความเชื่อและศรัทธาต่อการติดต่อสื่อสารกันอย่างเปิดเผยและอิสระ จะก่อให้เกิดประสิทธิผลและประสิทธิภาพของการปฏิบัติงาน
4. เพื่อมุ่งให้เกิดความร่วมมือและประสานงานกันเป็นอย่างดี
5. เพื่อมุ่งให้ได้สนองความต้องการของผู้รับการนิเทศ
6. เพื่อมุ่งปลูกฝังและสร้างเสริมและรักษามนุษยสัมพันธ์อันดีภายในระบบงาน
7. เพื่อมุ่งให้มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ก่อให้เกิดความก้าวหน้า

ในส่วนของหลักการนิเทศการศึกษา รองรัตน์ อิศรภักดี (2521) กล่าวไว้ ดังนี้

1. จะต้องเป็นการแสวงหาลู่ทางที่จะกระตุ้นให้เกิดความคิดอ่านและปฏิบัติการทางสร้างสรรค์
2. เปิดโอกาสให้ทุกคนได้บรรลุตามวุฒิภาวะของเขา
3. ให้แต่ละคนเสนอผลงานตามความเหมาะสม ไม่ปล่อยให้คนใดคนหนึ่งผูกขาดความเป็นผู้นำในการงาน
4. สนับสนุนให้ทุกคนมีส่วนร่วม ออกความคิดเห็น ตัดสินใจและชี้ขาดในการแก้ปัญหา
5. ยอมรับนับถือความแตกต่างของแต่ละบุคคล
6. ยอมรับความสำคัญของครูในสภาพการเรียนรู้ของโรงเรียนและยอมรับให้ครูมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา
7. พยายามทำให้ครูมีความสำนึกในความมั่นคงในอาชีพการงาน มีกำลังใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ มีความพอใจในผลสำเร็จของงาน มีใจกล้าหาญและยุติธรรมในการสำรวจดูความสามารถและความบกพร่องของตนเอง
8. ทำให้มีการพัฒนานโยบายการนิเทศการศึกษาและความมุ่งหมายของการจัดการศึกษา
9. นำเอาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติของเด็ก กระบวนการเรียน ระเบียบสภาพสังคม ความสัมพันธ์ของมนุษย์ และการพัฒนาการของหลักสูตร วิชาอาชีพมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่การเรียน

จากหลักการของการนิเทศการศึกษาดังกล่าว เพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติ การจัดการกิจกรรมจึงต้องจัดให้สอดคล้องกับหลักการข้างต้น ซึ่งในการจัดการกิจกรรมนั้น อาคม จันทสุนทร (อ้างถึงใน กฤษณี น้ำเพชร, 2520) กล่าวว่า สามารถใช้กิจกรรมต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. การให้ความรู้แก่ครู อาจจะใช้การให้คำแนะนำ การจัดอบรม การประชุมพิเศษ ฯลฯ
2. การสาธิต เช่น การสาธิตวิธีสอน เป็นต้น
3. การพาไปดูงาน

4. การประสานงานให้ร่วมกันทำงาน
5. การบริการทางวิชาการ เช่น การบริการด้านวัสดุการเรียนการสอน
6. การประเมินผลและการวิจัย
7. การจัดกิจกรรมกระตุ้นให้ปฏิบัติงานเข้มแข็งขึ้น เช่น การประกวดผลงานนักเรียน เป็นต้น
8. การให้ไปฝึกงาน
9. การทำให้เกิดความเข้าใจ

ในปัจจุบันงานนิเทศการศึกษามีความสำคัญมากขึ้น เพราะความเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าทางการศึกษาตลอดจนการขยายตัวในด้านขนาดของ โรงเรียนทำให้นักเรียนและบุคลากรในโรงเรียนมีจำนวนเพิ่มขึ้นกว่าแต่ก่อนมาก ดังนั้นการนิเทศการศึกษาโดยศึกษานิเทศก์และผู้บริหารการศึกษาจึงไม่เพียงพอ ด้วยเหตุนี้การจัดการนิเทศการศึกษาจากภายในโรงเรียนจะมีความสำคัญมากกว่าเพราะผู้ที่ทำหน้าที่นี้เทศเป็นผู้ที่อยู่ในโรงเรียนของตนเองอยู่แล้ว ย่อมจะมองเห็นปัญหาและลู่ทางที่จะนิเทศการศึกษาให้ได้รับผลดีที่สุด ดังที่อาคม จันทสุนทร (2519) ได้กล่าวถึงการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนว่าเป็นการจัดการนิเทศการศึกษา โดยบุคลากรในโรงเรียนเอง ผู้นิเทศได้แก่ ครูใหญ่ ผู้ช่วยครูใหญ่ หัวหน้าหมวดวิชาหรือหัวหน้าสายวิชา และหัวหน้าฝ่ายต่าง ๆ ที่โรงเรียนคัดเลือกและแต่งตั้งขึ้น โดยใช้กิจกรรมการนิเทศของ Harris (1983) (อ้างถึงในวไลรัตน์ บุญสวัสดิ์, 2535) ดังนี้ การบรรยาย การบรรยายโดยใช้สื่อประกอบ การประชุมกลุ่ม การดูภาพยนตร์ หรือโทรทัศน์ การฟังเทป วิทยุ หรือเครื่องบันทึกเสียง การจัดนิทรรศการ อุปกรณ์และสื่อต่าง ๆ การสังเกตการสอนในชั้นเรียน การสาธิต การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การสัมภาษณ์เฉพาะจุด การสัมภาษณ์ทางอ้อม การอภิปราย การอ่าน การวิเคราะห์ และการคาดคะเน การระดมสมอง การบันทึกวิดีโอเทปและการถ่ายภาพ การใช้เครื่องมือทดสอบ การประชุม 6-6 ทักษะศึกษา การเยี่ยมเยียน การแสดงบทบาทสมมติ การเขียนการฝึกปฏิบัติจริง

การติดตามประเมินผลการจัดวิชาชีวะ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2532) กล่าวว่า การติดตาม หมายถึงการเก็บรวบรวมข้อมูลการปฏิบัติงานตามแผนที่กำหนดไว้ เพื่อตัดสินใจแก้ไขปรับปรุง วิธีการปฏิบัติให้ผลงานเป็นไปตามแผนอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด และได้กล่าวถึง การประเมินผลว่าหมายถึง การตรวจสอบความก้าวหน้าของแผนงานหรือโครงการ ตลอดจนพิจารณาผลสัมฤทธิ์ของแผนงานหรือโครงการนั้น ๆ ว่ามีมากน้อยเพียงใด เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นจึงเป็นกระบวนการบ่งชี้ถึงคุณค่าของงานหรือโครงการว่าได้ผลตามวัตถุประสงค์ของงานหรือโครงการนั้นหรือไม่เพียงใด

เสริมศรี ไชยศรี (2528) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลว่า หมายถึง การพัฒนาตัดสินว่า กระบวนการหรือผลลัพธ์นั้นมีคุณภาพเหมาะสมเพียงใด โดยอาศัยข้อมูลจากเครื่องมือการวัดต่าง ๆ ผลที่ได้จากการประเมินจะช่วยในการตัดสิน ปรับปรุง พัฒนา เลือกและใช้สรรพสิ่งทั้งมวล

Taba (1962) กล่าวว่า การประเมินผลคือกระบวนการพิจารณาถึงสิ่งที่ได้เปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะพิจารณาถึงว่าจุดมุ่งหมายทางการศึกษาได้รับผลสัมฤทธิ์มากน้อยเพียงใด ประเมินโครงการหรือประเมินหลักสูตรนั้น เมื่อจะทำการประเมินจะต้องตอบคำถาม 3 ข้อ เพื่อเป็นแนวทางในการประเมินผล

1. ทำไมต้องประเมิน การประเมินครั้งนี้ผู้ประเมินจะได้ทราบว่าเป็นการประเมินความก้าวหน้า การประเมินสรุปหรือประเมินเพื่อการบริหาร
2. จะประเมินอะไร ผู้ประเมินต้องศึกษาทำความเข้าใจกับสิ่งที่จะประเมินว่าคืออะไร มีรายละเอียดอย่างไร
3. จะประเมินอย่างไร ผู้ประเมินมองเห็นวิธีการและขั้นตอนของกระบวนการในการประเมิน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2532) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการประเมินผลไว้ดังนี้

1. ทำให้ทราบปัญหา และความต้องการที่แท้จริง สามารถจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและการพัฒนา
2. ทำให้วางแผนได้ตรงเป้าหมาย แก้ปัญหาได้ถูกต้องและพัฒนาได้ตรงตามนโยบาย
3. ช่วยให้ดำเนินการตามแผนได้ราบรื่น สามารถปรับปรุงแก้ไขปัญหาอุปสรรคได้ผลหรือปรับแผนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น
4. ทำให้ทราบผลการดำเนินงานตามแผนและโครงการอย่างชัดเจน ะไรประสบผลสำเร็จ สิ่งใดยังต้องทำต่อไป จำนวนเท่าไร อันจะเป็นข้อมูลไปสู่การตัดสินใจไปสู่สภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการ ซึ่งเป็นการวนครบวงจร

โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

เนื่องจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ทำให้ประเทศไทยมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรมซึ่งมีความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาและเพิ่มพูนความรู้พื้นฐานของประชาชนให้สูงขึ้น เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เหมาะสม

ในขณะที่ประเทศไทยต้องการคนที่มีความรู้ความสามารถสูงขึ้น กลับพบว่าคนส่วนใหญ่ของประเทศมีการพัฒนาในระดับประถมศึกษา ภาคบังคับเพียง 6 ปีเท่านั้น และเมื่อพิจารณาถึงอัตราการศึกษต่อชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ก็พบว่ามีอัตราการศึกษต่อที่ต่ำมาก คือมีเพียงร้อยละ 44.98 เท่านั้น (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534)

การดำเนินงานที่ผ่านมา แม้ว่ากระทรวงศึกษาธิการจะได้อนุมัติให้กรมสามัญศึกษา และกรมการศึกษานอกโรงเรียน ขยายโอกาสทางการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเพิ่มขึ้น โดยไม่บังคับ แต่เนื่องจากการปฏิบัติงานมีข้อจำกัดหลายประการ อัตราการศึกษาต่อจึงยังต่ำ ดังนั้น เพื่อให้การจัดการขยายโอกาสทางการศึกษาเป็นไปได้อย่างรวดเร็วทันกับ ความเปลี่ยนแปลงและความต้องการของประเทศ กระทรวงศึกษาธิการจึงได้มอบหมายให้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติเปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ใช้ชื่อว่า โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังมีรายละเอียดของโครงการต่อไปนี้

นโยบายการดำเนินงาน

1. เร่งรัดการขยายโอกาสและบริการทางการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ให้กระจายไปสู่ประชาชนอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเด็กและเยาวชนผู้ด้อยโอกาส ในชุมชนเมืองและชุมชนชนบทห่างไกล
2. ส่งเสริมและสนับสนุนให้นักเรียนและผู้ปกครองนักเรียนเห็นความสำคัญและคุณค่าของการศึกษาต่อ การพัฒนาตนเอง พัฒนาอาชีพและพัฒนาสังคมส่วนรวม
3. เร่งพัฒนาการจัดกระบวนการบริหาร กระบวนการเรียนการสอนและการนิเทศ ติดตามผล เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียน ให้มีความรู้ ความสามารถและทักษะขั้นพื้นฐาน โดยเน้นการพัฒนาทักษะด้านอาชีพ ให้สามารถพึ่งตนเองได้ ตลอดจนมีคุณธรรม จริยธรรมและตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อยกระดับความรู้พื้นฐานให้ประชาชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาได้เรียนสูงขึ้น ถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น
2. เพื่อปูพื้นฐาน การดำเนินงานขยายการศึกษาภาคบังคับจาก 6 ปี เป็น 9 ปี
3. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพและมีโอกาสพัฒนาทักษะในวิชาอาชีพที่ตนมีความถนัดและสนใจสำหรับการดำรงชีวิตที่ดีขึ้นต่อไป

เป้าหมายการดำเนินงาน

1. เป้าหมายในปีการศึกษา 2533 โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาเปิดดำเนินการตั้งแต่ปีการศึกษา 2533 ใน 72 จังหวัดทั่วประเทศ รวม 119 โรงเรียน มีจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 3,868 คน
2. เป้าหมายในการศึกษาปี 2534 ได้ให้จังหวัดต่าง ๆ เปิดโรงเรียนในโครงการฯ เพิ่มให้ครบ จำนวน 3 โรงเรียนทุกจังหวัด รวมโรงเรียนที่เปิดเพิ่ม 97 โรงเรียน มีจำนวนนักเรียนประมาณ 17,280 คน
นอกจากนี้ยังได้เปิดดำเนินการเพิ่มเติมในปีการศึกษา 2534 อีก 1,150 โรงเรียน ใน 72 จังหวัดทั่วประเทศ โดยมีจำนวนนักเรียนทั้งสิ้นประมาณ 42,765 คน
3. เป้าหมายในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ระยะที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จะดำเนินการเปิดโรงเรียนในโครงการเพิ่มอีกประมาณปีละ 1,000 โรงเรียน ตลอดช่วงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ระยะที่ 7

หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกโรงเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้มอบหมายให้สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพิจารณาคัดเลือกโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดเพื่อเปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นตามคุณลักษณะดังนี้

1. เป็นโรงเรียนประถมศึกษาที่ตั้งอยู่ในท้องถิ่นที่เมื่อเปิดสอนแล้วจะไม่เป็นผลกระทบกระเทือนต่อโรงเรียนในทุกสังกัดที่เปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
2. เป็นโรงเรียนที่อยู่ในเขตพื้นที่ที่มีอัตราการเรียนต่อระดับมัธยมศึกษาตอนต้นต่ำอันเนื่องมาจากปัญหาภูมิประเทศไม่เอื้ออำนวยต่อการเดินทาง และประชาชนมีฐานะทางเศรษฐกิจและยากจน
3. โรงเรียนอยู่ในสภาพที่มีความเหมาะสมและพร้อมเพรียงที่จะดำเนินการได้
4. มีผลสำเร็จด้านการเรียนการสอน กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพระดับประถมศึกษา และมีช่องทางสามารถสนับสนุนให้นักเรียนมีรายได้ระหว่างเรียนได้

5. ผู้บริหารโรงเรียนและคณะครูมีความสนใจ ตั้งใจกระตือรือร้นและเสียสละ ส่งเสริมและสนับสนุนที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ของโครงการอย่างต่อเนื่อง
6. ผู้ปกครองนักเรียนและประชาชนในท้องถิ่นสนใจ ยินดีให้การสนับสนุนส่งบุตรหลานเข้าเรียน ทั้งสนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ
7. พิจารณาเปิดโรงเรียนให้อยู่ในลักษณะของการกระจายอย่างทั่วถึง รวมจำนวนโรงเรียนที่เปิดประมาณ 1/4 ของจำนวนกลุ่มโรงเรียนของทั้งจังหวัด

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการวิชาอาชีพ

พรพิมพ์ นิพัทธ์สุขกิจ (2525 : 180-124) ได้ทำการศึกษาสภาพการจัดการเรียน วิชาเกษตรกรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขต การศึกษา 6 ผลการวิจัยพบว่า ครู-อาจารย์เกษตรมีความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรมัธยมศึกษา ตอนต้น พ.ศ. 2521 ยังไม่ดีพอ รายวิชาที่หลักสูตรที่กำหนดให้มีความเหมาะสมในระดับ ปานกลาง การจัดการเรียนการสอนเกษตรกรรมในโรงเรียนส่วนใหญ่ยังไม่พร้อม จึงเกิดปัญหา ขาดแคลนบุคลากรในการสอน ครูรับผิดชอบในการสอนนักเรียนเป็นจำนวนมาก หมดวิชา เกษตรกรรมไม่รับงบประมาณไม่เพียงพอ ขาดอุปกรณ์การฝึกภาคปฏิบัติ พื้นที่การปฏิบัติงาน เกษตร แหล่งน้ำที่ใช้ในการปฏิบัติงาน

นิรมล ธรรมอำนาจสุข (2531) ได้ศึกษา "การศึกษาการจัดการเรียนการสอน วิชาอาชีพตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัด กรมสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบุรี" โดยใช้แบบสอบถามกับผู้บริหาร ครูแนะแนว และครูผู้สอน วิชาอาชีพ พบว่าการดำเนินการเปิดสอนวิชาอาชีพโรงเรียนพิจารณาจากความพร้อมของบุคลากร และความสนใจของนักเรียน มีนโยบายสนับสนุนการเปิดสอนหมวดเกษตรกรรม คหกรรม ธุรกิจ และช่างอุตสาหกรรม เกณฑ์ในการเปิดสอนโรงเรียนส่วนใหญ่พิจารณาจากความพร้อมของบุคลากร และความพอเพียงของจำนวนวัสดุอุปกรณ์ใช้สอน จัดแนะแนวการเลือกเรียนวิชาอาชีพกับนักเรียน โดยป้ายนิเทศ ปฐมนิเทศและการทำแบบสำรวจตนเอง เกี่ยวกับอาชีพ การจัดการสอน

วิชาอาชีพครูมีการจัดทำแผนการสอน ใบบาง ใบความรู้ การเตรียมการสอน และการใช้สื่อ การเรียนการสอนมีเป็นบางครั้ง มีการประเมินผลงานภาคปฏิบัติ สถานที่ที่ใช้สอนและฝึกงานอยู่ภายในโรงเรียน

ด้านปัญหาพบว่า การเปิดสอนวิชาอาชีพไม่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น บุคลากรด้านการแนะแนวบางส่วนขาดความรู้ ความเข้าใจในการแนะแนว ความรู้พื้นฐานของนักเรียนแตกต่างกัน วัสดุอุปกรณ์ไม่เพียงพอ และสถานที่ที่ใช้สอนและฝึกงานคับแคบ

ภิญโญ ใจดำรงค์ (2532) ได้วิจัยเรื่อง "การจัดวิชาอาชีพท้องถิ่นในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา" ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติเพื่อจัดวิชาอาชีพท้องถิ่นโรงเรียนพิจารณาจากความพร้อมของบุคลากร วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือและหลักสูตรวิชาอาชีพท้องถิ่น โดยใช้เกณฑ์การจัดหลักสูตร นโยบาย และแผนงานทางด้านวิชาอาชีพ การจัดแนะแนวใช้วิธีชี้แจงให้ความรู้ ป้ายนิเทศ กิจกรรมวันอาชีพ และใช้แบบทดสอบทางอาชีพ การจัดครูเข้าสอนคำนึงถึงความถนัดของแต่ละบุคคล มีการใช้ใบบาง ใบความรู้ ระหว่างการฝึกปฏิบัติงาน การประเมินผลใช้วิธีประเมินระหว่างการเรียนการสอนและภายหลังการเรียนการสอน นักเรียนต้องการให้มีการฝึกภาคปฏิบัติทั้งในวันหยุดและนอกเวลาเรียนให้มากขึ้น มีการส่งเสริมความรู้ในการประกอบอาชีพด้านการเกษตรแก่ผู้ปกครอง โรงเรียนมีการประเมินผลสำเร็จตามจุดประสงค์ของโครงการ ด้านปัญหาพบว่า การจัดวิชาอาชีพท้องถิ่น โรงเรียนขาดการสำรวจข้อมูลด้านอาชีพและข้อมูลพื้นฐานที่สนับสนุน ฝ่ายแนะแนวไม่มีแผนงานในการสำรวจข้อมูล วัสดุอุปกรณ์และครุภัณฑ์ประกอบสำหรับให้นักเรียนฝึกปฏิบัติมีสภาพชำรุด หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องควรให้ความรู้ในด้านการประกอบอาชีพ แก่ผู้ปกครอง ขาดเครื่องมือในการประเมินผลโครงการวิชาอาชีพ

พิบูลขวัญ ขวัญเมือง (2535) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการจัดวิชาอาชีพ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในโรงเรียนประถมศึกษา ตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ โดยใช้แบบสอบถามกับผู้บริหาร ครูผู้สอนและครูแนะแนว รวม 468 คน พบว่า ด้านการเตรียมการจัดวิชาอาชีพโรงเรียนส่วนใหญ่จัดแผนการเรียนโดยพิจารณาจากความพร้อมของโรงเรียน มีการจัดประชุมชี้แจงเกี่ยวกับหลักสูตร แผนการสอน กิจกรรมการสอน จัดทำคู่มือการใช้หลักสูตร แผนการสอนให้ครูส่งเสริมให้ครูนำทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด จัดเตรียมเครื่องมือ อุปกรณ์ต่าง ๆ ให้เพียงพอ และใช้การได้ดี จัดบุคลากรรับผิดชอบงานแนะแนว งานวัดผลและประเมินผลให้คำปรึกษาแนะนำ

กับครูผู้สอน ส่วนปัญหาด้านการเตรียมการที่พบ ส่วนใหญ่ได้แก่ จำนวนครูผู้สอน วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ โรงฝึกงานและงบประมาณในการผลิตสื่อไม่เพียงพอ ครูขาดความรู้ ความเข้าใจเรื่องกรณีพิเศษ การจัดทำเอกสารประกอบหลักสูตรและการผลิตสื่อ

ด้านการดำเนินการจัดวิชาอาชีพ โรงเรียนส่วนใหญ่ส่งเสริมให้ครูนำทรัพยากรท้องถิ่น มาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการผลิตสื่อ ให้คำแนะนำแก่ครูในการใช้เอกสาร ประกอบหลักสูตร จัดให้มีการทำจุดประสงค์การเรียนรู้รายวิชา มีการจัดบริการแนะแนว ใช้ห้องปฏิบัติการและโรงฝึกงานในโรงเรียน สำหรับปัญหาด้านการดำเนินการ ส่วนใหญ่ได้แก่ ครูขาดความรู้และทักษะในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดทำเอกสารประกอบหลักสูตร การผลิตสื่อและการวัดและประเมินผล และบุคลากรแนะแนว วัสดุอุปกรณ์ เอกสารหลักสูตร คู่มือการใช้หลักสูตรไม่เพียงพอ

ด้านการติดตามประเมินผลการจัดวิชาอาชีพ โรงเรียนส่วนใหญ่มีการติดตามผลการ เตรียมการและการดำเนินการ โดยการสอบถามและสังเกตการปฏิบัติงานของผู้รับผิดชอบสำหรับ ปัญหาด้านการติดตามประเมินผล ส่วนใหญ่ได้แก่ ขาดเครื่องมือในการติดตามประเมินผล

สิ่งที่มีผลต่อการเลือกเรียนวิชาอาชีพ

จำเนียร น้อยท่าช้าง (2523) หน่วยงานพิเศษ กรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 5 ได้วิจัยเรื่อง ความต้องการของผู้ปกครอง เกี่ยวกับเรื่องการเรียนวิชาอาชีพของเด็ก ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 พบว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่ต้องการให้บุตร หลานของตนเรียนวิชาอาชีพเหมือนอาชีพตน แต่ส่วนใหญ่ต้องการให้โรงเรียนเปิดสอนวิชาอาชีพ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีความพอใจในวิชาเลือกที่โรงเรียนเปิดสอนอยู่ สำหรับใน การเลือกแผนการเรียนนั้น พบว่า ผู้ปกครองให้เด็กเลือกแผนการเรียนเอง และทั้งผู้ปกครอง และเด็กร่วมกันพิจารณาเลือกแผนการเรียน ผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยในการที่จะให้เด็ก ระดับเดียวกันเรียนวิชาเลือกเหมือนกัน และผู้ปกครองต่างมีความเห็นว่า ควรให้บุตรหลาน ของตนเรียนวิชาอาชีพอยู่ในโรงเรียน

กรมวิชาการ (2526 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบที่มีอิทธิพล ต่อการเรียนต่อและการเลือกวิถีชีวิตของนักเรียน พบว่าการจัดการเรียนการสอนวิชาอาชีพใน ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ได้คำนึงถึง ความพร้อมของครูและอุปกรณ์ ความต้องการ ความถนัดและ ความสนใจของนักเรียน อาชีพของผู้ปกครองส่วนใหญ่ ผู้บริหารมีความคิดเห็นต่อแผนการเรียน

วิชาอาชีพที่เปิดสอนว่านักเรียนที่เรียนทุกแผนการเรียนควรได้รับการพัฒนาด้านวิชาการ วิชาอาชีพ และบุคลิกภาพอย่างสมบูรณ์

อนงค์ สุกุลคุ (2528 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษา สัมภาษณ์ความสนใจในอาชีพของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2527 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า นักเรียนชายและนักเรียนหญิง มีความสนใจในหมวดวิชาแตกต่างกัน นักเรียนชายชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สนใจอาชีพทหารมากที่สุด รองลงมาคืออาชีพการไฟฟ้า อิเล็กทรอนิกส์ ตำรวจ ส่วนนักเรียนหญิงสนใจอาชีพพยาบาลมากที่สุด รองลงมาคือแพทย์ นักธุรกิจ ครู อาจารย์ และพนักงานธนาคาร ตามลำดับ ความสนใจในอาชีพที่นักเรียนเลือกนั้น ได้ให้ เหตุผลว่า เป็นอาชีพที่มีโอกาสได้ช่วยเหลือบุคคลอื่น เป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ มากที่สุดรองลงมาคือ เหตุผลเรื่องรายได้และค่าตอบแทน และสุดท้ายคือตรงกับความต้องการ ความถนัดและความสนใจของตนเอง

แนวทางการจัดการศึกษาเพื่ออาชีพระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

จากผลการวิจัยของยุทธศักดิ์ ชมแสน (2532 : บทคัดย่อ) ซึ่งได้ทำการศึกษา ความคิดเห็นของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ต่อการเปิดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา 9 ปี พบว่าครูประถมศึกษาและมัธยมศึกษาเห็นด้วยที่จะขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานจาก 6 ปี เป็น 9 ปี และเห็นว่าหลักสูตรที่ใช้สอนวิชาอาชีพควรเป็นวิชาชีพทั่วไป ให้เด็กเลือกเรียนตามความถนัด และความสามารถของตนเอง ส่วนผู้ปกครองเห็นว่าวิชาชีพที่จัดให้เด็กเรียนควรเป็นวิชาชีพทั่วไป และตรงตามความต้องการของตลาดแรงงาน

อุทุมพร จามรมาน และคณะ (2533) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษากับการก้าวไปสู่ การเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ พบว่า การจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ควรจัดให้ผู้เรียนมี ความรู้ด้านวิชาการและวิชาชีพควบคู่กัน เพื่อสนองความต้องการของระบบอุตสาหกรรมและตลาด แรงงาน และควรปลูกฝังค่านิยมในการประกอบอาชีพในท้องถิ่นให้มากขึ้น โดยรัฐควรเปิดโอกาส ให้โรงเรียนในชนบทห่างไกลได้รับการพัฒนามากกว่าเดิม พร้อมทั้งยกระดับคุณภาพของโรงเรียน ให้ทัดเทียมกัน การจัดหลักสูตรควรยืดหยุ่นและสอดคล้องความต้องการของท้องถิ่นและการพัฒนา ระบบอุตสาหกรรม เน้นให้ผู้เรียนสามารถประกอบอาชีพอิสระในท้องถิ่นได้

กระทรวงศึกษาธิการ (2533) ได้ทำการวิจัยเรื่องสภาพความพร้อมในการจัดการ เรียนการสอนวิชาพื้นฐานอาชีพ ระดับมัธยมศึกษา พบว่า แนวทางการจัดการเรียนการสอน

วิชาพื้นฐานอาชีพให้มีประสิทธิภาพนั้น ควรมีการสำรวจความต้องการและสภาพของท้องถิ่น ร่วมมือกับวิทยากรและนักวิชาการในท้องถิ่นไปจัดหลักสูตรกว้างเกินไป และโรงเรียนควร ส่งเสริมสนับสนุนวัสดุ ครุภัณฑ์และอุปกรณ์การสอน จัดครูให้ตรงวิชาและเป็นครูที่มีประสบการณ์ นอกจากนี้ควรสำรวจความพร้อม ความต้องการ ความถนัดของนักเรียน สร้างค่านิยมให้ผู้ปกครอง และนักเรียนเห็นคุณค่าของการเรียนวิชาอาชีพ

จากการศึกษาเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาเพื่ออาชีพ ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ยังจัดได้ไม่ทั่วถึงและครอบคลุม เพราะวิชาอาชีพเป็นเพียงวิชาเลือก เสรี ในการจัดวิชาอาชีพในสถานศึกษา ความพร้อมของสถานศึกษาด้านบุคลากร วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ฝึกวิชาชีพ แหล่งวิทยากรและสถานประกอบการในท้องถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญ การจัดการ เรียนการสอนวิชาอาชีพยังมีปัญหาอุปสรรคในด้านการฝึกปฏิบัติ และการสนองตอบต่อความต้องการ ของท้องถิ่น นอกจากนี้ความสนใจ ความต้องการของนักเรียนและผู้ปกครองที่จะให้นักเรียนได้ เรียนวิชาอาชีพมีผลต่อการเลือกเรียนวิชาอาชีพของนักเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็น อย่างมาก

จะเห็นได้ว่า จากทฤษฎี หลักการ ที่ได้นำเสนอ นั้นจัดว่าเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้การจัด วิชาอาชีพเกิดสัมฤทธิ์ผลไม่ว่าจะเป็นการเตรียมการ การดำเนินการ และการติดตามประเมินผล ซึ่งเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ที่ให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถและเกิดทักษะในอาชีพเพียงพอ ที่จะนำไปใช้ในการประกอบอาชีพตามควรแก่วัย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย